

РОҶИ МАН...

АЗ НОБОВАРӢ

БА ИМОН

Ҷош Макдауэлл

РОҶИ МАН...

АЗ НОБОВАРӢ

БА ИМОН

Ҷош Макдауэлл

Originally published in English under the title
My Journey...from Skepticism to Faith
by Josh McDowell
Copyright © 2009 by Josh McDowell Ministry

© 2020 for the Tajik edition.
Translated by permission. All rights reserved.

1

Он рӯз ман аз ҳарвақта дида барвақтар бедор шудам. Ҳанӯз равшан нашуда буд. Ман зуд либосҳоямро пӯшида, аз пайи рӯзгори хона шудам ва ҳисси хатарро, ки рӯзҳои охир саҳттар аз сар мегузарондам, эҳсос менамудам. Аз хона баромада, ба сӯи оғил равон шудам, ки ин корро аллакай ҳазорҳо бор карда будам.

«Шояд ҳуди ҳамин рӯз рӯй медиҳад», — фикр кардам ман ва сатили ҷавро ба аспам Долли медодам. Ё ба ман бо чашмони калони сиёҳи худ нигоҳ мекард, ки ҳамеша маро таскин медоданд. Ман қариб, ки фикрҳои ёро мешунидам. «Маро бо худ мегири?» Ман хандида фуки ёро молидам. «Мебинем, Долли, мебинем». Ё оҳиста рӯҳбаландона шиҳа кашид. Ман шитоб намудам, ки бо қору бори дигар машғул гардам. Соат аллакай ҳафт шуда буд, ман бошам, қорҳоямро ба анҷом нарасондам. «Майлаш, қорҳо мунтазир мешаванд», — фикр кардам ман ва ба хона назди модарам давидам.

Дар ошхона қорғари қирояи мо Уэйн Бэйли косаву табақҳоро мешуст. Ё инсони

кадбаланду хароб бо биннии дарозу тегадор буд. Баъзан вай ба назарам даҳшатнок менамуд, баъзан бошад, — хандаовар, вақте ки дар хона бо пешбандак мегашт ва аз кунҷҳо ё аз таги мебели кӯҳна чангҳоро мерӯфт.

— Модарам дар кучост?

— Уэйн нигоҳашро аз табақҳо канда, чашмонашро нимпӯш кард.

— Ба ту барои чӣ лозим? — пурсид ӯ.

Ман худро ба нодонӣ задам ва сохтакорона хамёза кашида ҷавоб додам:

— Ҳамту доништан мехоҳам.

— Вай бо падарат рафтааст.

Чашмони ман доирашакл шуданд.

— Онҳо аллакай он хонаро меоранд?

Ман чунон ба ҳаяҷон омадам, ки суҳанонам дар гулӯям дармонданд.

— Ба ту донишгани ин чӣ лозим аст?

Ман ба чашмони Уэйн ало ало нигоҳ мекардам ва ҷавоб мечустам.

— Онҳо ҳоло он хонаро меоранд, ҳамин тавр не? — хитоб намудам ман.

Уэйн чунин вонамуд кард, ки гӯё тобаро бо тамоми қувва тоза мекунад. Хомӯшии ӯ ҳамаашро гуфта буд. Ман шитобон ба ҳучраи худ давидам, комбинезони тоза ва куртаи сурхи чорхонаро, ки барои ин фурсат гирифта

монда будам, пӯшидам. Баъд аз ду дақиқа аллакай ба сӯи дар медавидам ва давидан замон куртаамро ба шим меандохтам.

Уэйн ба ман қавоқ андохта нигоҳ кард.

— Модарат фармуда буд, ки то корҳоятро ба анҷом нарасонӣ, туро ба ҳеҷ кучо сар надихам!

— Аллакай анҷом додам! — ҷавоби нешдор задам ман ва аз дар давида баромадам.

Каме дуртар, одамони дар талу теппа роҳ рафта истодаро дидам. Қад қадӣ теппа мошинҳои сабукрав ва боркаш меистоданд. Дар синни ёздаҳсолагиам ҳар қадаре ки метавонистам, ҳамон қадар тез медавидам. Чунин воқеаро ман аз даст намедихам. Ба ҳеҷ ваҷҳ. Ин ба он монанд буд, ки сирк ба шаҳраке омада бошад — фақат аз он ҳам беҳтар. Сирк рост дар қафои ҳавлии мо омада буд!

Бародари калонии ман, Уилмоти хурдӣ ё худ Хурдӣ, чӣ хеле, ки мо ўро меномидем, меҳост хонаро, ки барои фермерони кироя буд ва дар баландии теппа меистод, тақрибан як мил поёнтар аз роҳ биёрад. Бо кадом сабабе ин волидони маро саҳт ғамгин кард. Ҳар бор вақте ки сухан дар бораи он мерафт модарам мегирист. Ман намефаҳмидам, ки барои чӣ ин падару модарамро саҳт ғамгин мекунад; Онҳо ба ман ҳеҷ чиз намегуфтанд, вале ман баҳсу

мунозираҳоро мешунидам, ки гӯё Хурдиرو ҳамсараш идора мекунад ва майнаашро бо фикрҳои ботил гиҷ мекунад.

Гох гох аз муурофияи судӣ низ харф мезаданд ва инчунин дар бораи он, ки Хурдӣ падару модарамро сар то по ғорат кардааст. Ман аз модарам пурсидам, ки муурофияи судӣ чист ва барои чӣ ғорат ин қадар арзиши гарон дорад. Ин суолҳо ўро боз ҳам бештар ғамгин намуданд.

«Барои фаҳмидан ту хеле хурд ҳастӣ», — ҷавоб дод ў, вале баъзе чизҳоро ба ман фаҳмонд. Чӣ хеле ки маълум шуд, Хурдӣ тасдиқ менамуд, ки падараш ин хонаро ба ў ваъда додааст. Падараш бошад, тасдиқ менамуд, ки ҳеҷ чизро ваъда надодааст. Аммо кӣ медонад? Падарам майзадаи ашаддӣ буд ва маст шуда, он чизҳоеро мегуфт, ки дертар аз он пушаймон мешуд ё тамоман дар хотир надошт. Ў ҳар рӯз ду-се шиша шароби арзон менӯшид. Дар ҷунуни мастӣ вай одатан бадхашм мешуд, баъд аз ин номукаллаф ва девонаавзоъ мегардид.

Дере нагузашта, ин мубоҳисаи калонсолон оиди дурӯғ ва муурофияи судӣ дигар диққати маро ҷалб намекарданд. Фикрҳои ман ба дигар чиз банд буданд. «Онҳо ин хонаро

чӣ тавр меоранд?» — майна об мекардам ман. Ман чунон мехостам, ки инро донам. Шояд, чархболҳо парида меоянд ва хонаро бардошта ба ҷои нав мекӯчонанд? Ё худ тайёраҳо фуруд омада, онро бо танобҳои ғафси боқувват гирифта мебаранд? Ман фаҳмише надоштам, аммо аниқ ин манзараро аз даст додан намехостам.

Бо зӯр нафас гирифта, ман ба баландии теппа баромадам. Дар гирди хона аллакай тракторҳои калон меистоданд ва бригадаи коргарон деворҳои онро бо танобҳо мебастанд. Модараму падарам аз Хурдӣ, ки дар наздикии хона меистод, чашм намеканданд. Тӯдаи ҳамсоёҳо ва издиҳоми ким-кадом бачаҳои шаҳр хандида гап мезаданд, то вақте ки коргарон дарахту буттаҳоеро, ки модарам дар назди хона шинонда буд, кофта мегирифтанд. Ба ҷои хурсандии дар назар дошташуда, манзараи аҷибро дидам. Аз афташ кор дигар буд.

Ман мушоҳида менамудам, ки чӣ тавр падарам ба назди Хурдӣ

Ба ҷои хурсандии дар назар дошташуда, манзараи аҷибро дидам. Аз афташ кор дигар буд.

омада аз дасташ дошт ва намегузошт, ки растаниҳоро канда гирад. Хурдӣ дасташро якбора ақиб кашид, падарам алвонҷ хӯрда қариб буд, ки афтад. Модарам ҳам ба назди издиҳом равон шуда, рӯймолро алвонҷ медод, гӯё ки ба оштӣ даъват менамуд. Ба ӯ ягон аҳамият надода, издиҳом падарамро ихота намуд ва ӯро чун фарзанди аблаҳ маломат карданд. Ман ифодаҳоеро мешунидам, ки гӯшҳоям аз он сурх мешуданд. Баъд издиҳом бо дашномҳо ба модарам ҳамла намуда суханони қабех ва нафратоварро фарёд мезад. Ман ба ин одамони «хуб», ки тамоми ҳаёт онҳоро мешинохтам, бо ҳайрат менигаристам. Чӣ тавр онҳо тавонистанд, ки модар ва падари маро чунин дашномҳо диҳанд? Магар онҳо дӯстони мо набуданд?

Аз субҳ падарам каме нӯшида дар лой лағжида пуштнокӣ афтод ва боиси масхараи нави издиҳом гардид. Ман ба назди модарам давида омадам, зеро метарсидам, ки ӯ ҳам бо кӯшиши ба по мондани падарам, меафтад. Ман ҳеҷ гоҳ қиёфаи ӯро фаромӯш намекунам. Ӯ ба ман бо чашмони ғарқшаванда менигарист, ки бо тамоми қувва кӯшиш менамуд, то дар селобҳои пурталотум дар ҳолати шино қарор гирад, аммо барои мубориза бурдан хеле

камқувват гашта буд. Ман медидам, ки вай таслим шудааст ва ба марги худ дар гирдоб тан дода, омодаи ғарқшавӣ аст. Ман ба комбинезон ва куртаи сурхи чорхонаи худ, ки ба қарибӣ дарзмол намуда будам, назар афкандам. Онҳо ба лой олуда шуда буданд. Борон борид.

Ман боз як бор ба гирду атроф назар кардам ва фаҳмидам, ки хурсандӣ намешавад. Тайёраҳо низ, ки бояд хонаро аз роҳ ба поён мекӯчонданд, намеоянд. Маро ғояти ноумедӣ фаро гирифт, аммо он нисбат ба сабақи бераҳмонае, ки дар қалбам чун доғ нақш баста буду, гӯё онро бо оҳани тафсида тамға задаанд, ҳеҷ буд. Дар хонаи худ ҳеҷ гоҳ муҳаббат надида будам, ҳоло бошад, бо чашмони худ медидам, ки ҳамсояхо низ моро дӯст намедоранд. «Дар ҷаҳон муҳаббат нест, — андешидам ман, — умед ҳам нест. На муҳаббат ҳасту, на умед». Дар каллаи ман холигӣ садо дод.

Баъд ман аз теппа гурехта ба сӯи оғил давидам ва дар пеши ҳама зор зор мегиристам. Дар як канори оғил мо гандум, ҷав ва ҷуворимаккаи

тозакардашударо барои хӯроки чорво нигоҳ медоштем. Ман аз зинаҳо ба сӯи зарфҳои ғалладона дартоз баромада, ба дари калон давида даромадам ва онро бо ғалакаи вазнини оҳанин маҳкам намудам. Дар хона ду оина бо чигпарда буд. Ман чӯбхоро, ки чигпардахоро дошта меистоданд, зада баровардам, дар торикӣ ба зарфи ҷуворимакка даромадам ва ба он то гардан фуру рафтам.

Ман мурдан меҳостам. На барои он, ки дар теппа хурсандӣ нашуд; на барои он, ки волидони маро дӯстони бардурӯғ хеле паст заданд ва на барои он, ки бародарам оилаи худро дӯст намедошт, балки ҳамаи ин бар сари ман якбора фуру рехт. Ба ман хеле дарднок буд ва ман шарм медоштам.

Байни зор зор гиристанҳоям ман Худоро лаънат меҳондам. Худо, ки умуман агар вучуд дошта бошад, маро тарк намуд. Вале, агар Ӯ вучуд дорад ва он замон дар наздам ҳозир мешуд, ман ба Ӯ бо муштҳоям дармеафтодам. Дар ҷаҳон беш аз ҳама Ӯро бад медидам. Умуман на танҳо Ӯро. Ба падарам низ саҳт нафрат доштам.

Ман падарамро бо суханҳои қабех дашном медодам ва гаштаву баргашта лаънат меҳондам, гӯе ки савганд ёд мекардам. Майзадаи доимӣ.

Тарсончаке, ки ҳар бор нӯшида маст мешаваду, модарамро лату кӯб менамояд. Ҳатто, ҳозир вай эҳтимол яке аз шишаҳои шаробаширо, ки дар ферма пинҳон мекард, меҷӯяд. Ў падар набуд. Ў майзадаи ҳақири буд, ки фарзандонро ба дунё овард ва акнун буданд дар ферма нафароне, ки ба онҳо халонда метавонист. Хайр, ҳеҷ гап не, ӯ ҷазояширо ҳаққонӣ мегирад. Ман ғамашро меҳӯрам.

Аз байн як, ду, се соат гузашт. Ман аллакай гурусна монда будам. Маълум шуд, ки касе ба ҷустуҷӯи ман намебарояд. Ман худ танҳо будам ва ҳама маро фаромӯш карда буданд. Касе кор надошт, ки ман мурдаам ё зинда.

Ниҳоят, аз зарфи ҷуворимакка берун омадам ва ба сӯи даре, ки ғалақаи вазнин дошт, охиста охиста қадам мондам. Ман дарро тела додам ва шуъои рахшони нури офтоб чашмонамро хира намуд. Чашмонамро нимпӯш карда, боумед будам, ки касеро дар наздикӣ мебинам. Мабодо, касе ба ҳар ҳол ба ҷустуҷӯям омадааст. Шояд, модарам. Ҳозир

Дар хотир
дорам, ки
андешидам:
«Дар ҷаҳон
муҳаббат нест.
Маъно нест.
Худо нест».

вай маро фарёд карда, навозиш мекунад. Аммо касе набуд. Танҳо шамол мевазид.

Ман дари анбори ғалларо маҳкам карда ба оғил фуromaдам. Дар хотир дорам, ки андешидам: «Мо чун ҳайвонҳо зиндагӣ мекунем. Ман ба мисли ҳайвон мемирам. Ҳамаи мо ба мисли ҳайвонҳо хоҳем мурд. Дар ҷаҳон муҳаббат нест. Маъно нест. Худо нест». Чашмони ман ба шуъои рахшон омӯхта мешуданд, қалбам бошад, — ба ҳақиқатҳои нави ҳастиям. Соддагии кӯдаконаи ман чун тумани саҳар бухор шуда буд.

2

Ягона таскин бароям аспам Доллӣ буд. Ба ман писанд буд, ки субҳи барвақт дар бараш нишинам, назорат барам, ки чӣ тавр ҷавро мехояд ва оиди ҳама чиз дар ҷаҳон бо ӯ сӯҳбат намоям. Вай ҳамеша суханамро набурида гӯш мекард. Субҳи рӯзи дигар низ дар бараш нишаста будам, ки ногаҳон маосзанин говҳо ва дашномҳои падарамро шунидам.

«Биё бубинем, — гуфтам ба Доллӣ. — Аз афташ, вай мехоҳад рӯдаи ширдӯширо ба насос пайваст кунад ва ӯ натавониста истодааст. Ту чӣ гумон дорӣ?»

Доллӣ бо ҷашмони сиёҳи гарми худ ба сӯям назар кард ва бо завқ хоидани ҷавро давом дод. «Мабодо ба сараш фикри туро ҳам дӯшидан наояд, — гуфтам ман. — Дар акси ҳол ҳама кор аз дасташ меояд». Дар ҳамин чо ман овози дигарро шунидам, ки аз он дар баданам хунокӣ давид ва ҷисмам бечо шуд. Модарам. Ӯ ба сари падарам дод зад. Ҳатто говҳо хомӯш шуда овозе намебароварданд, то вақте ки модарам бо тамоми овоз фарёд мезад: «Асбобҳои говдӯширо чӣ тавр пайваст

намудӣ? Охир бечора говҳоро нобуд мекунӣ!» Говҳо боз ба маосзанӣ даромаданд, вақте ки фиғони гӯшхарош шунида шуд.

Ман ба по часта ба дигар канори оғил давидам. Фарёди модарам, ҳамчун лаънатгӯиҳои падарам баландтар шуд. Ман ба кунҷ рӯ гардондам ва манзараи нафратоварро, ки хеле шинос буд, дидам. Падари майзадаам бо тамоми қуввааш модарамро бо рӯдаи резинӣ мезад. Ман ба назди онҳо расида натавонистам, ки вай модарамро ба замин афтонд; Ё ба ҷӯй дар назди говҳо афтид ва дар охлот бемадор меҳобид.

Аллакай дар як муддат дар болои падарам будам ва ўро мекуфтам, лагад мезадам, туф мекардам ва лаънат меҳондам. Ба бахти ман падарам одами қадбаланд набуд. Ба хушбахтии ман, вақте ки ба муноқишаи онҳо ҳамроҳ мешудам, ў ҳеч гоҳ ба ман дарнамеафтод. Аз афташ, то андозае ба ман муяссар гардид, ки ба ақли тирагаштаи ў фарёд зада бирасам ва ўро ба худ биёрам. Ё таҳқиркуниро бас карда калавида калавида аз оғил баромада рафт. Аммо ҳоло ҳамаашро анҷом надода будам. Ман аз пасаш мерафтам ва бо тамоми овоз фарёд мезадам: «Рӯзе мерасад, ки туро зада мекушам! Маро мешунавӣ? Ман туро мекушам!» Ман

ба ӯ болғаро ҳаво додам, аммо хато кардам. «Ман туро дар хобат мекушам! Ман ба ту корди ошхонаро мехалонам! Рост ба дилат мехалонам ва ба ин сӯю он сӯ тоб медиҳам!» Падарам ҳатто ба пасаш нигоҳ накард.

Баъд шунидам, ки модарам ба ёрӣ чег зад. Вай аз чояш хеста наметавонист. Ман ҳам ўро ба по монда натавонистам. Ў барои ман хеле вазнин буд (модарам қадбаланд набуд, аммо қариб яксаду чил килограмм вазн дошт). Дар назди ӯ ба зону нишастам, хунро аз рӯяш пок намуда ҳамроҳ бо ӯ гиристам. Ў ба ман чун дирӯз дар теппа нигоҳ кард: ин нигоҳи ғарқшавандае буд, ки ҳоло маро раҳо мекунад дар даруни об ғайб мезанад. «Вай ягон кори бад кардан намехост, — гуфт ӯ ба ман бо овози паст. — Вай барқасд накардааст».

«Хомӯш! — фарёд задам дар дил. Вай ин корро барқасд кардааст». Ох, чӣ қадар ман ўро бад медидам! Ман мехостам бо ӯ ҳамон кореро, ки бо модарам кардааст, анҷом диҳам. Мехостам он дардеро, ки ба дигарон раво дидааст, ҳудаш эҳсос намояд. Ман бо тамоми ҳастиям ба ӯ марг металабидам. «Уэйро чег зан», гуфт модарам бо овози гирифта.

Уэйн ҳама тартибро хуб медонист, зеро корҳои ба ин монанд тез тез рӯй медоданд. Мо

дукаса модарамро бардошта ба по мемондем ва ба хона медаровардем. Чанд рӯз ӯ дар чойгаҳ меҳобид ва ба худ омада шифо меёфт. Сабаби чароҳатҳои пайдарпайи ӯ на танҳо муомилаи бераҳмонаи падарам буд. Бо сабаби вазни зиёд доштан вай тез тез меафтид, вақте ки бо кору бори хона машғул мешуд ва доимо миёнаш бечо мешуд.

«Уэйн!» — фарёд задам, ба хона даромада. Уэйн дар ҳуҷраи худаш буд. Ман ба боло баромада ба ҳуҷрааш нигоҳ кардам. Он ҳамеша дар тартиби аъло буд, як даста пиёлаҳои чойнӯшӣ ва боқимонда чизҳои майда бошанд, ҳаловатнокӣ зам менамуданд. Боз Уэйн дар қафас тӯтиҳо дошт: мавҷудоти хурдакаки чашмбару хушҳол, ки ба фермаи маҳзуни мо муҳолифат мекард.

Ин ҳама доду фарёдро шунида, вай дарҳол фаҳмид, ки чӣ рӯй додааст. Вай ба ман бо писханди шинос нигоҳ кард, наздик омаду, ба зону нишаста рост ба чашмонам назар андохт. Ман каме худро ақиб кашидам. Аз даҳони вай ҳамеша бӯи нофорам меомад. Аммо дар чашмонаш як навозиш, як фаҳмише буд. Вай дасташро ба китфам гузошт ва вақте ки худамро дур кашидам, каме ранҷид. Ман ба ин аҳамият надодам.

«Ба модарам кӯмак лозим аст», — гуфтам ман. Дастони Уэйн ба рӯям дароз шуданд. Ашкро аз рухсораам пок намуда вай бо овози тасаллобахш гап зад. «Ғам нахӯр, Қош. Рафтем, мебинем, ки чӣ кор кардан мумкин аст».

Мо бо Уэйн ба поён фурумадем ва ба сӯи дар равон шудем. Ин дафъа ман ба вай иҷозат додам, ки дасташро ба китфам гузорад. Модарам дар ҳамон ҷое, ки ўро монда будам, меҳобид, фақат акнун дар болои ў аз ин ҳам зиёдтар ахлот буд. Барои аз ҷо хестан ба ў ёрӣ додем ва баъд аз чанд соат, ў шуста шуда, дар ҷойгаҳ меҳобид. Ман бошам, ба мактаб дер карда будам.

3

Ба ин бовар кардан мушкил аст, аммо баъзан модарам бо падарам созиш мекарданд ва ҳатто баъзе корхоро якҷоя анҷом медоданд, масалан, аз Мичиган ба Калифорния барои аёдати хешовандон мерафтанд. Ман бошам, маҷбур будам, ки ҳамеша бо Уэйн дар хона бимонам. Чанд рӯз пеш аз сафар модарам дастурҳои дақиқ медод: «Бе чуну чаро ба Уэйн итоат намо. Набошад худам танбеҳатро медиҳам». — «Мумкин аст, ки бо шумо равам?» — хоҳиш мекардам бо умеде, ки онҳо фикрашонро дигар мекунанду маро бо худ мегиранд. Аммо чашмони модарам бо ҳашми одилона аланга мезад: «Ва ба мактаб намеравӣ? Ҳеҷ гоҳ, ҷавони хуб. Ба ғайр аз ин дар хона қору бор дорӣ».

Пас аз чанд рӯз модараму падарам ҷомадонҳои худро ба седан «шевроле» ҷо мекарданду бо нурҳои офтоби фурурафтаи стода ба роҳ мебаромаданд. Ман аз дунболашон менигаристаму, назорат мебардам, ки чӣ тавр аз паси мошин ҷангу ғубор пароканда мешавад ва андаруни худ ба чизи ногузир омодагӣ медидам.

Уэйн педофил буд. Бори аввал, дере нагузашта, баъд аз он, ки дар фермаи мо ба кор даромад, вай ба ман дастдарозӣ намуд, ман он гоҳ шашсола будам. Ду маротиба кӯшиш намудам, ки ба модарам нақл кунам, аммо вай ба ман бовар накард ва оиди ин масъала ҳарф заданро рад намуд, зеро барои муҳокима онро ношоиста меҳисобид. Ман дигар ҳеҷ гоҳ, бо ҳеҷ кас дар ин бора сухан намегуфтам, охир ба ҳар ҳол ба ман бовар намекарданд. Агар бовар ҳам мекарданд, яқинан чашм мепӯшиданд ва умед мекарданд (шояд, дуо ҳам мегуфтанд), ки мушкилӣ худ аз худ аз байн меравад.

Ба бадбахтии ман ин мушкилӣ аз байн нарафт. Уэйн ҳар боре, ки имконият пайдо мешуд, ба ман зӯрӣ мекард. Ҳатто, вақте ки модарам ҳамагӣ барои чанд соат аз хона берун мерафт, ӯ ба кофтукови ман медаромад. Ҳоло бошад, вақте ки модару падарам қариб дар ду ҳафта рафтаанд, аз Уэйн алалхусус халосӣ набуд.

Уэйн ба ман дар назди радио, ки одатан дар он ҷо нишаста, барномаи дӯстдоштаи худро гӯш мекардам, зӯрӣ мекард. Ӯ пинҳонӣ оҳиста наздик мешуд, баъд ман панчаҳои лоғари ӯро дар китфони худ ҳис мекардам. Ҳамин ки ба ман даст мерасонд, фарёд задан меҳостам,

аммо хомӯш будам. Гурехтан меҳостам, вале ба кучо? Кӣ ба ман ёрӣ медиҳад? Ман танҳо қарахт мешудам.

Дар оилаамон касе ҳаргиз нисбати ман муҳаббат нишон намедод, ҳатто модарам. Ман бошам, чунон меҳостам, ки маро дӯст доранд. Вале он коре, ки Уэйн мекард, хеле нафратовару мудҳиш буд!

Дар оилаамон Ман инро мефаҳмидам
 касе ҳаргиз ва албатта Уэйн ҳам
 нисбати ман мефаҳмид, аммо ин
 муҳаббат нишон барои давом додани зӯрӣ
 намедод, ҳатто нисбати ман ба вай ҳалал
 намерасонд.

модарам. «Кошки падарам дар ин ҷо мебуд, — фикр мекардам ман. — Кошки ӯ хушёр мебуд. Кошки дастони ӯ дар китфони ман мебуданд, на дастони Уэйн». Оҳ, чӣ хел ман ташнаи муҳаббати падар будам! Аммо ба ҷои ин маҷбур будам, ки ба «навозишҳои» даҳшатовари Уэйн Бейли тоб оварам.

Одатан пас аз ду ҳафта модару падарам ба хона бармегаштанд. Ҳамин ки аз остона даромад, модарам аз ман мепурсид: «Ба Уэйн итоат кардӣ?» Ман бо тасдиқ сар меҷунбондам. Баъд модарам ба Уэйн нигоҳ мекард ва ӯ низ

чун ҳарвақта бо андак писханд сар мечунбонд.
Дастонашро ба китфам гузошта, Уэйн ба
модарам мегуфт, ки ман писараки хуб будам.

Аз сафар баргашта, падарам ҳеҷ вақт чизе
намегуфт ва савол ҳам намедод, балки зуд ба
чустучӯи яке аз шишаҳои шаробаш мерафт, ки
онҳоро дар ҳар ҷои ферма пинҳон намуда буд.
Ҳангоми дар хона набуданаш, ман аксарияти
онҳоро пайдо менамудам ва дар ҳамааш пешоб
мекардам. Ман медонистам, ки ӯ фарқиятро ҳис
намекунад ва ба зудӣ тамоман маст мешавад.

Ҳар дафъа ҳангоме, ки хабардор мешудем,
ҳамсояҳо ба хонаамон ба меҳмонӣ меоянд,
ман корро ба дасти худ мегирифтам. Дар
аввал пикапи падарамро ба пушти оғил
бурда мемондам, ки дар он ҷо онро ҳеҷ
кас намебинад. Баъд дарҳои оғилро калон
мекушодам ва аз паси падарам мерафтам. Ёро
аз гиребонаш мегирифтам ва ба оғил кашола
карда мебурдам. Кор дар ферма маро хеле
боқувват карда буд, падарам бошад харобу
қадпаст буд. Вақте ки падарам тамоман маст
мешуд, вай бисёр муқовимат намекард, ҳатто
хуб медонист, ки ман бо вай чӣ кор карданиям.

Ман падарамро ба оғил кашида
 медаровардам ва дар ҳамон ҷо баста мемондам,
 Вақте ки падарам мебастаму, бо дигараш
 тамоман маст гардану пойҳояшро
 мешуд, вай мепечондам. Ман ба
 Бисёр муқовимат Худо бовар намекардам,
 намекард. вале ба ҳар ҳол дуо
 мегуфтам, ки падарам
 шаб дар оғил буғӣ шуда,
 ҷон диҳад. Маҳз дар ҳамон ҷо меҳостам, ки
 ўро то сахар бимонам.

Вақте ки гурӯҳи меҳмонон расида
 меомаданд ва дар бораи ӯ мепурсиданд, ман
 ҷавоб медодам: «Вай ба муддати кӯтоҳ баромада
 рафтааст» ё «Барои ӯ дар шаҳр мулоқот таъин
 шудааст». Онҳо дигар савол намедоданд,
 балки эҳтиромона сар мечунбонданд ва ба
 хона медаромаданд.

Шаб дурудароз хобам намебурд ва андеша
 мекардам, ки шояд ба оғил пинҳонӣ гузашта
 банди гардани падарамро каме сахттар кашам.
 Ҳамон қадар сахт, ки ба осонӣ ин дунёро падруд
 гӯяд. Аммо полис яқинан пай мебарад, ки ин
 корро ман кардаам ва маро ба ҳабсхона ё идораи
 ислохотӣ мебаранд. (Ман аниқ намедонистам,
 ки болиғи сиздахсоларо, ки падари худро

куштааст, дар кучо ҳабс мекунанд, вале гумон надорм, ки он ҷои дилписанд аст.)

Ман аллакай ба синну соли ҷавонӣ расида будам ва мушакҳоям ташаккул меёфтанд. Мушти чапамро фишурдам ва дар назди кат деворро якчанд бор задам. Қувваи афзудан худро ақалан як намуд истифода карда метавонистам ва вақти он расида буд, ки вақте модару падарам аз нав ба сафар бароянд, онро биозмоям. Зиёд мунтазир нашудам.

Падару модарам чун ҳамешагӣ ба меҳмонӣ рафтанд ва ҳамагӣ пас аз чанд дақиқа Уэйн аллакай дар ақибам меистод. Авзоям бечо шуд, зеро медонистам, ки давомаш чӣ мешавад. Ӯ ҳам медонист. Тарс ва асобонияти ман ўро ҳаргиз бознамедоштанд. Вақте ки ў боз ҳам наздиктар шуд, лабамро газидам. Меҳостам, ки вай боз ҳам наздиктар шавад. Боз каме. Рӯи вай он қадар наздик буд, ки нафаси бадбӯи ўро ҳис мекардам.

Шояд, вай аллакай чашмонашро пӯшидааст. Айнан ҳаминро умедвор будам. Ман зуд тоб хӯрда Уэйнро ба девор пахш намудам. Акнун навбати ман буд, ки ба рӯяш нафас

мекашидам. Чисмамро ба вай нарасонда каме наздик шудам, дар айни ҳол бо дасти чапам гардани ўро фишор дода, ба рӯяш мушти

Як овоз
амр медод,
ки Уэйнро
бикушам, овози
дигар мегуфт,
ки бозистам.

рости фишурдашударо бардоштам. «Агар боз як бори дигар ба ман даст расонӣ, туро мекушам! Маро фаҳмидӣ?»

Уэйн ҷавоб надод ва он гоҳ гардани ўро боз ҳам сахттар фишурдам. Он лаҳза ба назарам чунин менамуд, ки якбора ду овозро мешунавам: яке ба як гӯшам мегуфт ва дигаре ба гӯши дигарам. Як овоз амр медод, ки Уэйнро бикушам, овози дигар мегуфт, ки бозистам.

Уэйн ба ман нигоҳ кард ва кӯшиши нафас кашидан намуд. Ман гардани ўро чунон сахт фишурда будам, ки ҳатто калимае талаффуз карда наметавонист. Ў чашмонашро болою поён бурд ва ман инро ҳамчун «ҳа» қабул кардам. Бо дили нохоҳам маҳорати худро суст намудам, ў ба рӯи фарш гечида фурумад ва гарданашро қапида, месулфид.

Уэйн дигар ҳеҷ гоҳ ба ман даст намерасонд. Баъд аз чанд сол бошад, вай корашро дар ферма партофта, ба таври ҳамешагӣ рафт.

4

Вақте ки ман дар синфи болой мехондам, корхоям барор мегирифтанд. Дар дастаи футбол ниммухофизатгар ва ҳимоятгари аъло дар дастаи баскетбол шудам. Хонданам ҳам дар мактаб хуб буд. Дар ним рӯзи корӣ мошинҳоро таъмир намуда, иловатан бозёфт мекардам.

Дар мактаб дӯстони зиёд пайдо кардам. Ба туфайли комёбиҳоям дар варзиш ба худ ҳатто волидони сунъӣ ҳам пайдо кардам. Онҳо дар ҳама мусобиқаҳоям иштирок мекарданд, маро рӯҳбаланд менамуданд ва ҷасорат мебахшиданд, зеро волидони ман ба ҳеҷ кадом мусобиқаҳоям намеомаданд: падарам — бо сабабҳои ошкоро, модарам бошад, — барои роҳ рафтан ё дар минбарҳои танг нишастан хеле вазнин буд.

Боре, бегоҳирӯзӣ, ду моҳ пеш аз хатми мактаб аз мулоқот ба хона омадам ва гиряи модарамро шунидам. Ман ба ҷустуҷӯи ӯ ба хона давидам ва ҳамзамон падарамро мечустам. «Агар бо вай ягон кор карда бошад...» Фикрамро ба охир нарасонда муштҳоямро фишурдам.

Модарамро дар болои кат ёфтам, вай гиря мекард. Албатта, падарам ўро лату кўб намуд, аммо вай мисли ҳарвақта ўро сафед мекард. Ман бошам, мисли ҳамеша ба ғазаб омадам. Рафтори падарамро ҳаргиз набояд сафед кард. Вай ҳеҷ гоҳ бегуноҳ набуд ва буда ҳам наметавонист. Ман ўро меёбам ва бо вай ҳамон кореро, ки бо модарам кардааст, мекунам.

Ман тоб хўрдам, ки равам, аммо модарам гуфт: «Бишин, писарам» — ва ба кунҷи кат ишора намуд. Маро қиёфаи чашмонаш боздоштанд. Инчунин овозаш. Дар он як чизи ғайриоддӣ ва пуризтироб буд. Ман дар назди ӯ ба кат нишастам.

Модарам ду маротиба падарамро тарк намудааст, бо ваъдаи он, ки баргашта меояду маро бо худ мебарад. Бори аввал вай ба Чикаго рафт ва барои ҷуфте, ки барои рондани мошин хеле пир шуда буданд, ҳамчун ронандаи шахсӣ ба кор даромад. Бори дувум ӯ ба Батл-Крик рафт. Дар ҳар ду маврид падарам якчанд вақт ҳушёр мегашт ва аз ӯ зорӣ менамуд, ки баргашта ояд. Ниҳоят ӯ бармегашт. Баъд аз ин ҳам падарам боз ба кори пешина даст мезад: менӯшиду, ўро мекӯфт. Ҳамааш гаштаву баргашта дар ҳамон давр такрор мешуд: падарам менӯшиду модарамро лату кўб

менабуд, вай бошад, падарамро сафед мекард ва ваъда медод, ки ӯ дигар мешавад. Шӯхӣ мекуни? Падарам дигар мешавад? Албатта! Хамин тавр ҳам мешавад, ки филҳо ҳам парвоз мекунанд ва бо пойҳояшон дар ҳаво алвонҷ медиҳанд.

Ҳама бародару хоҳарони ман фермаро тарк карда буданд ва дигар ҳеҷ гоҳ барнагаштанд. Кӣ ҳам онҳоро барои ин гунаҳкор мекард? Акнун ман ҳам рафтан меҳостам. Шояд модарам маҳз аз ин бора фикр мекард, вақте ба ман гуфт:

— Ман интизор мешавам, ки ту мактабро хатм кунӣ. Баъд... ман меҳоям бимирам.

— Шӯхиро бас кун, модар, — ҷавоб додам, ман.

Вай нигоҳашро аз ман бурд ва ба девор назар андохт. Дар деворҳои мо на расм ва на суратҳо овезон буданд. Барои ман аҷиб буд, ки ба кадом чиз вай ин қадар бодикқат нигоҳ мекунад.

— Падари ту ба ман бисёр бадбахтӣ овардааст, — гуфт ӯ.

— Ӯ ба ҳамаи мо бисёр бадбахтӣ овардааст, модар. Ба ту бошад, аз ҳама зиёд.

Модарам хомӯшона сар ҷунбонд. Аз рухсорааш ашк мерехт.

— Ҳа. Айнан ҳамин тавр. Қувватам ҳам намондааст, ки ба ин тоб оварам.

Ман аз нав ба гап шурӯъ намудам, ба вай ким-чи хел ваъдаҳо медодам, вале ӯ гапамро бурид:

— Як чизро ба ман ваъда деҳ.

Ман интизор будам, ки вай чӣ мегӯяд.

— Ба ман ваъда деҳ... — пичиррос зад ӯ.

Ман хомӯшона сар чунбондам.

— Ваъда деҳ, ки ҳеҷ гоҳ майпараст намешавӣ.

Ман аз нав сар чунбондам.

Муноқиша намекуни.

Ман шубҳа доштам, ки ин ваъдаро иҷро карда метавонам, вале ба ҳар ҳол ваъда додам.

— Чунин писаре мешавӣ, ки аз ту фахр карда тавонам.

Ин суханҳо маро ба ҳайрат оварданд. Беихтиёр ман гиристам. «Вай набояд бимирад, — фикр кардам, ман. — Ба вай мурдан лозим нест. Бигзор каси дигар бимирад, на ӯ».

— Ба ман ваъда деҳ, — гуфт ӯ.

— Ваъда медихам.

Ман дастонашро сахт фишурдам ва ӯ худро ба болишт партофт. Вақте ки вай чашмонашро пӯшид, ман боз чанд дақиқа мунтазир шудам ва аз ҷо хестам, то ки равам.

Дар даргоҳ гаштаму ба вай
нигоҳ кардам. Ё осудаҳол
менамад ва хеле сабук нафас
мекашид. «Пагоҳ аҳволаш
беҳтар мешавад. Ҳамчунин
падарам низ, вақте ки шабро
дар оғил мегузаронад», —
андешидам ман ва оҳиста аз ҳучра баромадам.

«Ваъда деҳ,
писаре
мешавӣ, ки аз
ту фаҳр карда
тавонам».

Хатми мактаб зиқовар гузашт. Ман диплофро
гирифтам ва баъд аз чанд ҳафта бо якчанд
рафиқони мактабии худ ба горди Миллии
қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоӣ дохил шудам. Мо дар он
синну сол будем, ки майли хатар, ки ба хизмати
ҳақиқӣ вобаста буд, ба назар ҷалбкунанда
менамад. Инак, фармон оиди роҳхат барои
таҳсил омад ва дӯстони маро ба пойгоҳи ҳарбӣ-
ҳавоии Лэкленд дар наздикии Сан-Антонио,
штати Техас фиристоданд, вале бе ман. Не, кор
наметавонад ин хел давом кунад. Мо як гурӯҳ
ҳастем ва бояд бо ҳам бошем! Ман ба назди
капитани қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоӣ, ки одамҳоро
ҷалб менамуд, омадам.

— Меҳоҳам бо дӯстони худ бошам, —
гуфтам ба ӯ.

— Ин имконнопазир аст, — ҷавоб дод, капитан дастаи ғафси коғазхоро як ба як аз назар гузаронда.

— Ба ман «имконнопазир» нагӯед, ҷаноб.

Капитан дарҳол ба ман нигоҳ кард. Ман илова намудам:

— Бо вучуди эҳтироми худ, ҷаноб, барои ман калимаи «имконнопазир» вучуд надорад.

Вай бо нигоҳаш маро санчида, табассум намуд.

— Хайр, коре кардан мумкин аст, — талаффуз кард ӯ.

— Бале, ҷаноб?

— Ту метавонӣ дар қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоии доимӣ номнавис шавӣ ва дар Лэкленд бо онҳо вохӯрӣ.

— Метавонам?

— Бале, метавонӣ.

— Дар қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоии доимӣ?

— Дар қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоии доимӣ.

Бо забонам рӯямро палмосида кӯшиш намудам, тасаввур кунам, ки ин чор сол дар қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоӣ чӣ гуна мегузашта бошанд. Капитан ба дастаи коғазҳо баргашт. «Ман номнавис мешавам», — гуфтам ман ва аллакай пас аз чанд дақиқа савганди ҳарбӣ ёд мекардам. Вақте калимаҳои савгандро

талаффуз мекардам, дар сари ман суханҳои дигар садо медоданд: «Ин фикри хуб нест».

Чуноне ки маълум шуд, ҳузури ман дар қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоӣ озмоиши на он қадар саҳт будааст, ҷӣ хеле ки ба худ тасаввур мекардам. Дар аввал ман ба мақсади кӯтоҳмуддати худ расидам — ду ҳафта бо дӯстони худ гузарондам (иқрор мешавам, ки барои ба қӯшунҳо дохил шудан ин сабаби хандаовар буд) инак, модоме, ки ба хизмат рафтам, қарор кардам, ки пурра аз он истифода барам. Бо механизмҳо кор кардан бароям ҳамеша писанд буд ва ба ман таъмир ва хизмати техникий тайёраҳои боркаши С-124-ро дар пойгоҳи Дувр, штати Делавер супурданд. Аммо, ҳаёати фармондихандагон ба ҳулоса омаданд, ки назар дар кор бо тайёраҳо, маро ба манфиати зиёд ҷалб кардан мумкин аст. Маҳоратҳои ман дар варзиш ҷои маро дар дастаи баскетболи пойгоҳ таъмин намуд ва ман ба ҳама соҳилҳои шарқ сафар намудам, аз ҷумла дар ҷазираҳои Бермуд низ будам ва дар мусобиқаҳо бо дастаҳои дигар пойгоҳи ВВС иштирок менамудам. Ин ба қисми ҳарбии мо таъсири хуб гузошт ва дар ҷавоб қумондони ҷузъи рота маро ба майли худ мегузошт.

Баъзан ман навбатдорӣ мекардам. Боре,
 вақте ки аз миёни ҷангалҳои сохтмонӣ дар
 ҷои таъмири тайёраҳо, ки
 Қубури дар он ду нафар бо С-124
 баромадгоҳи кор мекарданд, мегузаштам
 вазнин рост ва шунидам, ки касе аз
 ба сарам боло фарёд зада маро аз
 бархӯрд ва фалокат огоҳ менамояд. Ба
 дар чашмонам ки як қубури баромадгоҳи
 сиёҳӣ дамид. вазнин ба тарафи ман
 худро ба канор гирифта
 натавонистам. Қубур рост ба сарам бархӯрд
 ва дар чашмонам сиёҳӣ дамид.

Ман дар беморхонаи ҳарбӣ-бахрии
 Филадельфия ба худ омадам. Муоинаҳои зиёд
 зарари дидаро аз тарафи рости майнаи сарам
 дар натиҷаи варам ошкор намуд. Духтурон
 маро дар беморхона се моҳ нигоҳ доштанд;
 ба назар чунин менамуд, ки тамоми абадиёт
 гузаштааст. Инак, боре рӯзи ҷумъа — дар
 хотир дорам, ки ин ҷумъаи санаи саздаҳум
 буд — дар паси дари палатаи ман капеллани
 қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоӣ пайдо шуд. «Барои чӣ
 вай дар назди дар қарахт меистад? — ҳайрон
 шудам ман. — Барои чӣ ба дарун намедарояд?»

Кулохашро дар даст давр занонда, капеллан
ниҳоят гуфт:

— Лётчик Макдауэлл шумо ҳастед?

— Бале, ман.

— Ман капеллан Гардинер мебошам.

— Авзоям каме бечо шуд. Ҳаргиз ба ин
одам иҷозат намедихам, ки бароям дуо гӯяд. Ба
сӯяш нигоҳи сард намудам. Вай чашмонашро
бурд. «Ин хел беҳтар аст», — фикр кардам,
ман.

— Метарсам, ки бароятон хабари нохуш
дорам, — гуфт капеллан.

«Хабари нохуш, — хандидам ман. —
Бигзор духтурон ба ман хабар диҳанд, на ин
чавон».

— Ин хабар оиди модаратон мебошад, —
давом дод, ӯ.

— Ба модарам чӣ шудааст? — ба кат
нишастам.

— Субҳи имрӯз вай аз олам даргузашт.

5

Ба назар чунин буд, ки сафар аз Пенсилвания ба Мичиган ҳеҷ гоҳ тамои намешавад. Қисми зиёди роҳро бо автостоп мерафтам. Аз кӯли Эри шамоли сард мевазид, аммо, вақте ки то хона қариб сад мил монда буд, барф борид. Ман кӯшиш намудам, ки бо хотираҳо дар бораи як инсон дар ҳаёти худ, ки бовар дорам, маро дӯст медошт, ҳарчанд инро ба ман нишон намедод, худро гарм кунам. Сӯҳбати мо, ки ду моҳ пеш то хатми мактаб сурат гирифта буд, аз сарам намебарояд.

«Ман интизор мешавам, ки ту мактабро хатм намой, баъд меҳоҳам бимирам...Падари ту ба ман бисёр бадбахтӣ овардааст... Ба ман ваъда деҳ...»

«Ман интизор мешавам, ки ту мактабро хатм намой, баъд меҳоҳам бимирам».

Агар модарам аз олам намегузашт, духтурон намегузоштанд, ки беморхонаро тарк намоям. Бо сабаби ҷароҳати сар қисман гирифтори амнезия шудам; ман дар нимаҷабӣ бедор мешудам ва сарфаҳм

намерафтам, ки дар кучо ҳастам, баъзан бошад, дар ёд надоштам, ки ман кӣ ҳастам.

Нихоят, ман ба хона расидам. Дари кӯхнаи тӯриро тела дода, ба дарун даромадам; он ҷо сард буд, хеле сард буд. Оташдонро ҳеҷ кас дарнамегиронд. Дар хона мегаштам ва ҳайрон будам, ки дигарон кучо шудаанд. Ба хонаи хоби модарам назар андохтам. Болопӯш дар болои кат ба ақиб партофта шуда буд. Ба назар чунин менамуд, ки гӯё дар он ҷо навакак касе хоб буд. Аз рӯи одат ба роҳрав нигоҳ карда фарёд задам: «Модар?» Ҷавоб наомад.

Ман ба дигар ҳучраҳо рафтам. Ҳучраи бародарам... Собиқ ҳучраи Уэйн Бэйли дар боло.

Садои кушодашавии дари даромадгоҳ ба гӯш расид. Дар ҷоям карахт шудам. Зери қадаммонихои касе тахтафарши роҳрав ғичиррос зад. Касе ба ҳучраи модарам даромад. Ман оҳиста ба поён фууромадам.

Вай дар назди кат бо пушт ба тарафи дар менишаст. Шамол дар кӯча сахттар вазид, дар тиреза борони ях зад. Падарам кунҷи ҷойпӯшро гирифта, чашмонашро пок кард.

Ман ба ӯ қариб як дақиқа нигоҳ кардам ва ба берун баромадам. Падарам калидҳои пикапи худро дар қулфи афрӯзиш монда буд.

Ман ба шаҳр рафтам, то ки духтури модарамро пайдо кунам ва муайян намоям, ки чӣ воқеа рух додааст. Вай ба ман гуфт, ки пеш аз марг модарам чанд рӯз аз ҷояш намехест.

— Кафидани раги хун аз дарун, — фаҳмонд вай.

— Шумо рӯи ӯро пеш аз маргаш дида будед — пурсидам ман.

— Рӯи ӯро?

— Қиёфаи чашмонаш чӣ гуна буданд?

Духтур ҳайрон ба ман нигоҳ кард ва намефаҳмид, ки мақсади ман чист.

Қиёфаи чашмонашро чӣ гуна тасвир мекардед? — давом додам, ман.

— Намедонам. Вақте ки ман ба он ҷо расидам, вай аллакай мурда буд.

— Фаҳмо.

— Ман ҳеҷ кор карда наметавонистам, писарам, — гуфт ӯ.

Ман сар чунбонда аз ҷо хестам, ки равам. Духтур бемороне дошт, ки қабулро интизор буданд. Вай дастамро фишурду гуфт, ки хеле афсӯс меҳӯрад. «Ҳар чӣ мехоҳӣ, бигӯӣ, — андешидам ман ва бо пайраҳа ба сӯи пикапи падарам равон шудам. — Ман бошам, медонам, ки модарам бо кадом сабаб фавтидааст». Ман ба пикап нишастам. Барфи навакак борида

шишаи пеши мошинро пӯшонда буд ва ман дар пиллаи ғайриоддии равшан афтода будам.

Бо дандонҳоям ғичиррос

зада ба чанбараки мошин

чунон сахт часпидам, ки

ба назар он дар дастам

пора-пора мегардад. «Ман

медонам, ки модарам бо

кадом сабаб фавтидааст,

— мулоҳизаҳои худро

ба забон меовардам. —

Вай аз қалби шикаста

фавтидааст. Ҳар чӣ

мехоҳӣ бигӯӣ, аммо модарам аз қалби

шикаста фавтидааст».

«Ман медонам,

ки модарам бо

кадом сабаб

фавтидааст...

Вай аз қалби

шикаста

фавтидааст».

Ман ба тирезаи барфзада нигоҳ кардам.

Гиря кардан меҳостам. Чун он бегоҳ дар

назди кати модарам гиря кардан меҳостам.

Аммо худдорӣ намудам. Муҳаррикро ба кор

дароварда, гашта ба ферма рафтам.

Дар маросими мотамӣ, ки дар назди

қабри модарам мегузашт, иштирокчиён кам

буданд. Модарам ниҳоят қарору ором ёфт,

ки ҳамеша дар орзуи он буд. Даре нагузашта

бо автостоп баргашта ба беморхонаи ҳарбӣ-

бахрии Пенсилвания рафтам.

6

Баъд аз чанд моҳ аз рӯи нишондодҳои тиббӣ маро аз қувваҳои ҳарбӣ-ҳавоӣ озод намуданд ва ман ба Ғарби Миёна баргаштам. Дилпур набудам, ки ба кучо равам, аммо аниқ ба ферма баргаштан намехостам. Дар Чикаго, дар қарибии он ҷое, ки хоҳарам Ширли зиндагӣ мекард, маскан гирифтам. Кори таъмиркунӣ ва расондани хизмати техниро барои дастгоҳҳои яхкунанда дар мошинҳои боркаши ҳаҷдаҳчарха, ки гӯшт ва маводи хӯрокаро аз тамоми мамлакат мебаранд, пайдо намудам.

Дар кор якчанд ҷиҳати асосӣ буд, ки дар ҳамон рӯзи аввал ба ман ёд доданд. Ҷавоне бо номи Ҷо маро бо равиши кор шинос намуд. Вай мошини худро ба назди мошини боркаш овард, ки барои хизматрасонии техникӣ монда шуда буд ва аз мошини боркаш бо насос бензинро ба чалакҳо мекашид. Ман бо асабият гирду атрофро аз назар гузарондам.

— Парешон нашав, — гуфт Ҷо бо лабханд.
— Ронанда танҳо баъд аз чор-панҷ соат бармегардад.

— Ман аз саркор хавотирам, на аз ронанда.

Чо хандид.

— Саркор? Ба фикри ту кӣ маро ба ин хирадмандиҳо таълим дод?

Чо «дастурдиҳиро» ба ман давом дод. Вай ва боз як ҷавони дигар бо номи Черри дар дастгоҳи яхкунанда меҳҳои печдорро тоб дода кушоданд, ба ғарғараи борбардорӣ онро бастанд ва аз мошин берун оварданд. Баъд Черри ба даруни мошин зӯран даромада, сайдро ба ману Чо меод: рони гов, мурғи марҷон, қуттиҳо бо гӯшт... Ин маъдани тиллоӣ буд! Пас аз он мо, гӯё чизе нашуда бошад, хизматросонии техникий дасгоҳи яхкунандаро гузарондем, онро ба ҷояш гузоштем ва меҳҳои печдорро тоб додем.

Вақте ки ронандаи аз ҳама кор беҳабар барои мошини худ баргашт, Чо ва Черри ба ҳунармандони моҳир табдил ёфтанд. Дар лаҳзаи даркорӣ онҳо одатан аз мошин парида мефуромаданд ва дастони равшанолуди худро бо латта пок мекарданд ва ё дар даруни мошин бо намуди серташвиш ва ғамхоронаи коргарони ҳақиқӣ, ки барои дастгирии беҳатарӣ ва шукуфоии Амрико ҳиссаи ба қадри қуввати худро мегузоранд, роҳ мегаштанд. Ронанда қулфҳо ва тамғаҳоро дар дарҳои мошин тафтиш менамуд, рухсатномаи

корино имзо мекард ва ба роҳ — одатан бистчил килограмм сабуктар мебаромад.

— Ба ин ҷо биё, Ҷош, — фарёд кард маро Ҷо. — Барои хайрухӯш нағзакак ба вай дастафшонӣ кун.

— Табассум карданро фаромӯш накун, — илова намуд Ҷерри.

Мо дар назди дари гараж мисли дӯстони ҷонӣ меистодем.

Дурӯғ намегӯям: ба чунин кор кардан розӣ шудам. Аммо бо гузашти вақт вичдонам азоб меод. Ваъдаи ба модарам додари, ки фарзанде хоҳам шуд, то ки ӯ фахр карда тавонад, фаромӯш карда наметавонистам.

Шаб дар ҷойгаҳ хобида, баъзан аз он андеша менамудам, ки модарам ҳоло дар кучо мебошад. «Оё охират вучуд дорад? — ба худ савол меодам, ман. — Оё биҳишту дӯзах вучуд доранд? Оё маконе ҳаст, ки вай ҳоло дар ягон ҳолат, намуд ва ё шакл мавҷудияти худро давом дода истода бошад.» Ба саволҳои бемаъноии худ ҷавоб наёфта, меҳобидам. Дар давоми рӯз бисёр кор мекардам, бинобар ин зуд ғарқи хоб мешудам.

Ниҳоят ман аз кор рафтам ва ба Мичиган баргаштам. Ман ба қадри кофӣ маблағ ҷамъ намудам, то ки ҳаёти ояндаи худро бо

ихтиёри худ идора карда тавонам ва тирамох
ба донишгоҳи Келлогг дар Батл-Крик дохил
шудам. Тахассуси ман корчалонӣ буд, аммо
нақшаи дарозмуддати
ман аз он иборат буд,
ки бо ҳуқуқшиносӣ
машғул шавам ва баъд
бо сиёсат. Дар аввал
ман губернатори штати
Мичиган мешавам ва баъд
аз он сенатори ШМА.
Баъд бошад, кӣ медонад?
Шояд, ҳатто президенти
Штатҳои Муттаҳидаи
Амрико. Ана ҳамин тавр зиндагии худро
тасаввур менамудам. Ҳамаи ин ба назарам
имконпазир менамуд.

Муаллимаи забони англисӣ ва куратори
бахши якум, хонум Хэмптон ба ман санҷиш
барпо намуда, гуфт:

— Ҷош, назар ба дигар донишҷӯён
мақсаднокии ту аҷиб аст. Ту дур меравӣ.

Ман аз дигар тарафи миз ба ӯ табассум
намудам.

— Намедонам, шумо шунидаед ё не, ман
номзадии худро ба вазифаи сардори бахши
якум пешниҳод намудам.

Оё охират
вучуд дорад?
— ба худ савол
медодам, ман.
— Оё биҳишту
дӯзах вучуд
доранд?

— Ҳамин тавр? Умед дорам, ки аз ӯҳдаи ҳамааш мебарой, — гуфт ӯ.

Ман дилпуруна сар чунбондам:

— Бале, мебароям.

— Аммо, як чиз маро ноором мекунад, Ҷош.

Аз чоям нимхез шудам.

— Забони англисии ту хеле бад аст. Эҳтимол муаллимони мактаби ту ба таври бояду шояд ба ин муносибати ҷиддӣ намекарданд. Ниҳоят, фермерон ва коргарони заводҳо вазифадор нестанд, ки бо забони англисӣ дуруст ҳарф зананд.

— Аз забони англисӣ баҳои хуб доштам, — барои ҳимояи худ эътироз намудам.

Хонум Хэмптон ба суҳанони ман диққат надод.

— Ту ҳамеша инкоркуниро ду бор истифода мебарӣ ва ба хатогҳои грамматикӣ роҳ медиҳӣ. Талаффузат ҳам ба ҳеҷ чиз кор намеояд. Гумон мебарам, ки бо ҳамин сабаб забони хаттии ту ҳам ҳамин гуна бад аст.

Қоматам каме ҳам буд.

— Лекин агар ту омода бошӣ, ки бо ҷидду ҷаҳд меҳнат карда кӯшиш намоӣ, ман ба ту кӯмак мекунам.

Ман омода будам. Ман медонистам, ки агар ба қуллаҳои ҳуқуқшиносӣ, сиёсат ва ё

ягон ихтисоси дигар расидан хоҳам, забони англисии ман бояд бенуқсон бошад.

— Ба ман кӯмак мекунед? — пурсидам, ман.

— Кӯмак мекунам, — ҷавоб дод ӯ.

Ман бо ҷидду ҷаҳд машқ мекардам ва сатҳи хонданамо боло бардоштам. Ман интиҳоботи донишҷӯиро ғолиб шудам ва шаш моҳи аввали нақшаҳои сисолаи худро ба қайд гирифтам. Ҳамааш ба таври аъло ҷорӣ мешуд.

7

Дар шаҳраки донишгоҳ одами баландахтар буда, бо шумораи ҳарчи зиёди донишҷӯён ва омӯзгорон шинос шуданро қарзи худ меҳисобидам. Тахмин мекардам, ки барои ман ҳамчун губернатори Мичиган ё сенатори ШМА ва ё умуман... шумо мефаҳмед... Одами Калон дар оянда, ин машқкунии хуб мешавад. Дар шаҳраки донишгоҳ ҳар гуна гурӯҳҳо ва ташкилотҳои иҷтимоии гуногун буданд ва ман қарор кардам, ки бо ҳамаи онҳо робитаи дӯстӣ дошта бошам. Ман ба худ дафтарчаи қайд гирифтам ва дар он номи нафаронеро, ки барои ба мақсад расидан ба ман кӯмак карда метавонистанд, навиштам.

Боре, баъд аз нисфирӯзӣ дар ошхона бо чанд нафар дӯстонам нишаста будам, ки гурӯҳчаи масеҳиён пайдо шуданд — шаш донишҷӯ ва ду профессор. Ҳама медонистанд, ки онҳо кӣ ҳастанд ва чиро ифода мекунанд. Онҳо дар маънии аслии ин калима масеҳиён буданд. Барои ман дар шаҳраки донишгоҳ қариб ҳамаи мо «масеҳиён» будем — ҳеҷ набошад, то андозае, ки ба маънои ин истилоҳ

сарфаҳм мерафтам, аммо ин гурӯҳ дигаргуна буд. Онҳо чунон рафтор мекарданд, ки гӯё имон ҳаёти онҳоро тағйир дода бошад. Ҳар бор, ки онҳоро медидам, меҳандидам.

«Табассуми риёкорона» — андешидам ман, вақте ки ба ханда ва сӯхбати софдилонаи онҳо назар кардам. «Зери ин онҳо чиро пинҳон мекарда бошанд?» — ба худ савол додам. Танҳо як нигоҳ ба онҳо маро асабонӣ намуд ва қарор кардам, ки аз боляшон бихандам.

Ин масеҳиён
чунон рафтор
мекарданд, ки
гӯё имон ҳаёти
онҳоро тағйир
дода бошад.

Барои ташвишам аз шикасти сиёсии худ, ки муносибати ман нисбати онҳо ба он боис шуда метавонист, онҳо хеле кам буданд.

Вақте ки онҳо ба мизи рӯ ба рӯ наздик шуданд, ман каме қоматамро рост кардам. Яке за бачаҳо, ки дар мизи мо нишаста буд, шӯҳии бечо мегуфт, аммо, вақте ки масеҳиён дар назди мо нишастанд, вай хомӯш шуд. Ман аз вай пурсидам, ки чаро дар ҷои аз ҳама шавқовар хомӯш монд. Ҳиҷолатмандона ӯ бо ишора ба муқаддасони дар наздикӣ нишаста нишон дод. «Кори онҳо чӣ? — тунду тез ҷавоб додам, ман. — Алалхусус онҳо аз ду сар ягон

чизро намефаҳманд». Бо канори чашмам дидам, ки суханони ман диққати духтари бисёр ситорагарм — Тониро дар байни онҳо ҷалб намуд. Ин мавзӯро вусъат додам: «Масеҳиён ҳамагӣ ду раҳи майна доранд ва он ҳам танҳо бо он машғуланд, ки ҳамдигарро меҷӯянд».

Дӯстонам дар сари миз ба шӯҳии ман хандиданд, ман бошам, бо овози баланд давом медодам, то ки ҳама шунаванд.

«Боре як марди маст дар ҷангал мегашт ва ба воиз, ки одамонро дар дарё таъмид медод, рӯ ба рӯ шуд. Воиз бӯи аракро, ки аз мард меомад, ҳис намуд ва аз дасташ дошту гуфт: „Бародар, ту омода ҳастӣ, ки Исоро ёбӣ?“ Марди маст гуфт: „Албатта“. Дар ҳамин чо воиз чанд сония ўро ба об меандозад, сипас аз об бароварда мепурсад: „Исоро ёфтӣ?“ Марди маст оби даҳонашро туф карда инкоркунон сар меҷунбонад. Воиз боз як бор ўро ба об меандозад ва ин дафъа зиёдтар нигоҳ медорад».

Ман аз курсӣ хестам ва шӯҳиямро давом дода назди мизи масеҳиён омадам. Дар назди Тони ҷои ҳолӣ буд ва ман нишастам.

«Баъд воиз марди мастро берун меорад ва мепурсад: „Исоро ёфтӣ?“ Марди маст сар меҷунбонад ва воизи ба қаҳр омада аз нав

ӯро ба об меандозаду он чо ним дақиқа нигоҳ медорад. Яке аз ходимон ба китфи воиз зада мегӯяд: „Ҳоло ки вай ғарқ нашудааст, аз об барор“. Воиз бошад, ҳамагӣ меларзид, ана ин тавр...» Ман тасвир намудам, ки чӣ тавр воизи муқаддас зӯр зада рӯҳан кашиш меҳӯрад.

«Баъд ӯ ба худ омада марди мастро аз об берун меорад ва қариб дод зада мепурсад: „Хайр чӣ, Исоро ёфти бародарам?“ Марди маст ба воиз нигоҳ карда оби даҳонашро мерезад ва мепурсад: „Шумо боварӣ доред, ки Исо айнан дар ҳамин чо зери об рафтааст?“»

Ман худписандона хандидам, вақте ки одамони дар мизҳои дигар нишаста таҳсинкорона якбора ба хандидан даромаданд. Ҳатто чанд нафар дар сари мизи Тонӣ табассум карданд. Аммо Тони намехандид.

— Шӯҳии ман ба ту маъқул нашуд? — пурсидам аз ӯ. Вай ба ман аҳамият надод. — Шояд ту шӯҳии аз ин ҳам бехтар дорӣ, — давом додам ман. — Ё ягон қиссаи шавқангез... масалан, дар бораи Юнус ва он моҳии бузург?

Ман ба рафиқони худ дар мизи рӯ ба рӯ нигаристам:

— Бачаҳо ин моҳӣ — як махлуқи мудҳиш аст. Ба Худо қасам, ҳар бор ки ин қиссаро нақл мекунанд, вай калонтар мешавад.

Ман боз як бор ба Тони нигоҳ кардам. Вай ба нешзаниҳои ман аҳамият намедод.

— Ё ин ки боз: Нӯҳ ва киштии ӯ! Ин қиссаро медонед?

Овози марди калонсол ба гӯш расид. Ин профессор Блейкли, муаллими таърих буд:

— Ба мизи мо марҳамат кунед, ҷаноб Макдауэлл.

— Хеле шодам, — бо истехзо ҷавоб додам ман. Дар сари миз ба дигарон назар намудам. Ҳама чехраи меҳрубон ё ақалан ҳавасмандона доштанд ва ман аз нав дар ғазаб шудам, худам ҳам намедонам барои чӣ.

— Умуман бо шумо масеҳиён чӣ шудааст? — тааҷҷуб намудам, ман.

— Ту чиро дар назар дорӣ? — пурсид профессор.

«Умуман,
бо шумо
масеҳиён
чӣ шудааст?
Шумо гӯё аз
дигар дунё
ҳастед».

— Ман онро дар назар дорам, ки шумо гӯё аз дигар дунё ҳастед.

— Туро хуб нафаҳмидам. Мо аз ҳамин дунё ҳастем. Аз ҳамин дунё, ки ту дар он зиндагӣ мекуни.

— Шумо чунин рафтор мекунад, ки гӯё аз ин дунё нестед.

— Ох, раҳмат, — гуфт бо табассум профессор Блейкли. Дигарон низ дар сари миз чизеро бо ишораи миннатдорӣ пичиррос мезаданд.

— Не-не, ин таъриф нест, — гуфтам, ман ба гурӯҳ назар намуда. — Ман онро дар назар дорам, ки шумо ҳамеша табассум мекунед ва дӯстона рафтор менамояд, аммо аз афташ, шумо худро аз дигарон беҳтар меҳисобед.

Ниҳоят Тонӣ ба гап даромад.

— Ин рост нест.

— Рост нест? — пурсидам, ман ўро барангехта.

— Тамоман. Мо тағйир ёфтаем, вале ин маънои онро надорад, ки худро аз дигарон беҳтар мешуморем.

Ман ба Тони нигоҳи карашмадор намудам.

— Хайр дар чӣ тағйир ёфтаӣ? Ту чун ҳамаи мо комилан инсони оддӣ ҳастӣ.

Чашмони Тони бо ғазаб аланга гирифтанд.

— Дар Китоби Муқаддас гуфта шудааст: «Пас, касе ки дар Масеҳ аст, махлуқи нав аст».

Акнун навбати ман буд, ки ба ғазаб оям.

— Хайр майлаш! — фарёд задам, ман. — Ба гӯшам савсата нахонед!

Ҳама якбора хомӯш шуданд ва дидам, ки дӯстони дар ҳамсоягӣ нишаста худро ба канор

гирифтанд. Ман бо каҳр фарёд карданро давом додам:

— Китоби Муқаддас, калисо ... ин танҳо дин аст ва беш аз ҳама дар ин дунё ман ба дин тоқат надорам!

Тони баргашту рост ба чашмонам нигоҳ кард.

— Ман дар бораи дин намегӯям, ман

«Биё мон. Чӣ	дар бораи Масех
тавр инсоне ки	ҳарф мезанам. Исои
ду ҳазор сол пеш	Масех ҳаётро дигар
зиндагӣ кардааст,	мекунад. Ҳатто
метавонад ҳаёти	ҳаёти чунин одамони
касоро дар	якраву худпарастро
замони мо тағйир	ба монанди... ба
диҳад?»	монанди...

— Ба монанди ман?

— писханд кардам ман.

Ман кӯшиш мекардам, ки ӯ худдорӣ

карда натавонад.

— Исои Масех, — давом додам ман ва ин номро ҳамчун дашном талаффуз намудам. — Биё, мон. Ту худат намедонӣ, дар бораи чӣ сӯҳбат мекунӣ. Ҳатто, агар Исо вучуд медошт — ки ба ҳеҷ тариқ исбот нашудааст, — пас чӣ тавр инсоне, ки ду ҳазор сол пеш зиндагӣ

кардааст, метавонад ҳаёти касеро дар замони мо тағйир диҳад?

Абрӯвонамро бардоштам, гӯё ҳайрон шуда бошам ва ба Тони нигоҳ карда писханд задам.

— Хайр, — гуфт Тони, ҳудаш низ писханд намуд, — фикр мекунам, ки ту бояд инро маълум кунӣ.

— Маълум кунам? Чиро дар ин ҷо маълум кардан мумкин аст? Ба таври ачиб мавҷуд набудани ҳақиқат аз паси ҳарзаҳои масеҳии шумо?

Дар ҳамин ҷо Оливер, аъзои дигари гурӯҳи масеҳӣ ба гап даромад:

— Ман пешниҳоде дорам.

Ман баргашта ба ӯ нигоҳ кардам. Қадпастаке бо айнакҳои ғафс ва бо мӯйҳои чун поя ростистода. «Ана девона», — фикр кардам, ман.

— Эҳёи Исоро рад намо, — гуфт Оливер, — ва ту ақидаи масеҳиёро рад хоҳӣ кард.

— Эҳёро рад намоям?

— Бале. Исбот намо, ки Исои Масеҳ из мурдагон эҳё нашудааст, он гоҳ ҳама асосе, ки масеҳият дар он сохта шудааст, вайрон хоҳад шуд. Ин танҳо пешниҳод аст. Ба ҷои кӯшиши бадном кардани ҳамаи масеҳиён, ту метавонӣ роҳро кӯтоҳ карда, ягона санги

зовияи имонро рад намоӣ. Худро аз ташвиши зиёд раҳо намо.

— Фикри хуб аст, — сар чунбондам, ман.

— Ман ҷиддӣ мегӯям, — гуфт Оливер.

— Туро лозим аст, ки кашфиёти ҳақиқӣ ба даст оӣ.

Ман дастонамро болои миз гузоштам ва ба ҳамаи муқаддасон назар кардам.

— Ман ҳам шӯхӣ намекунам.

Ба поям рост шудам.

— Мулоқоти навбатиро бо шумо бесаброна интизор мешавем, — бо марҳамат гуфт профессор.

«Исбот намо, ки
Исои Масеҳ аз
мурдагон эҳё
нашудааст, он
гоҳ ҳама асосе,
ки масеҳият
дар он сохта
шудааст, вайрон
хоҳад шуд.»

Ман ба профессор ва ба дигарон нигоҳ кардам ва аз хусумати худ каме дар хичолат шудам. Агар худро ба даст нагирам, онҳо шояд баҳсро бурд намоянд.

— Номи ман Ҷош.

Профессор дасташро ба ман дароз кард.

— Ман дар бораи ту шунидаам, Ҷош

аз шиносӣ шахсан бо ту шодам. Ман Фрэнсис Блейкли.

— Аз шиносой хеле хурсандам, — гуфтам ман ва дасташро фишурдам.

Дар ин чо Тони ҳам ба гап даромад:

— Дафъаи дигар, агар фикри ҳамроҳ бо мо нишастанро кунӣ, кӯшиш намо, ки беҳтар омода бошӣ.

— Омода бошам? — тунду тез пурсидам. Ин духтарак далер буд. Ва ин ба ман писанд омад.

— Ман хуб омодагӣ мебинам. Умед дорам, ки ту ҳам омода мешавӣ, то ки ба ҳақиқат беғаразона баҳо диҳӣ ва дар назди далелҳо аз ғалатҳои тасаввури худ даст бикашӣ.

— Ту чӣ, Қош? — пурсид профессор. Ман гашта ба ӯ нигоҳ кардам. — Худи ту омода ҳастӣ ки ин корро кунӣ?

Ман бо овози баланд хандидам.

— Ман ягон хел ғалати тасаввур надорам, профессор. Охир ман мулоҳизакорам.

— Танҳо аниқ мекунам.

«Чӣ гуна одамони ғалатӣ», — фикр кардам, пас аз рафтан. Ба худ тасаввур намудам, ки вақте афсонаи онҳоро дар бораи эҳё фош мекунам, симои онҳо чӣ гуна мешуда бошад. «Оё онҳо баъд аз ин табассум мекарда бошанд?» Ман қиёфаи гаранг ва очизи онҳоро тасаввур намудам. Танҳо як масъала буд. Ман бояд далелҳоро кофта меёфтам.

Аз китобхонаи донишгоҳ фоида кам буд. Баъд аз чанд соат фаҳмидам, ки назар ба сарчашмаҳое, ки дар китобхона буданд, бароям манбаъҳои хеле зиёд лозим мешаванд. Аҷиб аст, ки як чизи ба ин монанд ба чӣ оварда мерасонад — охир ман ҷавону ҷолок будам, — хулоса, ба сарам фикре омад, ки ба Аврупо равам, ҳуҷҷатҳо ва дастнависҳои аслиро, ки дар китобхонаҳои кӯхнаи он ҷо нигоҳ дошта мешуданд, биомӯзам.

Дар нимсолаи боқимондаи таҳсил ҳама диққати худро ба хондан ва вазифаҳои худ ба ҳайси сардор ҷалб намудам, инчунин маблағ ҷамъ мекардам, дар моҳи майи соли 1959 бошад, ба «Боинг 707» ҷипта гирифтам ва аз Атлантика ба Англия парвоз намудам.

8

Аввал ман дар Оксфорд ва Кембрич будам, сипас ба якчанд китобхонаҳо дар Лондон ташриф овардам. Дар ҳама ҷо корҳои шаккоконро меҷустам, ки ба тасдиқҳои дини масеҳӣ боварӣ надоштанд. Ман боварӣ доштам, ки таҳлили мустақили ҳукми Исо, таслиб ва ба ном эҳё исбот менамояд, ки ҳамаи ин ҳодиса — танҳо афсона мебошад.

Дар айни замон мефаҳмидам, ки ҳар як ҳуқуқшиноси хуб бояд донад, ки ҳимоякунанда бо мақсади муҳофизати кори худ чӣ гуна далелҳоро оварда метавонад. Бинобар ин, ман инчунин корҳои шаккоконеро меомӯхтам, ки масеҳӣ шудаанд ва чунин одамон кам буданд. Инҳо мутахассисон, шахсони соҳибмаълумот ва фақеҳон, ба монанди К. С. Люис ва Фрэнк Морисон, ҳуқуқшинос, ки китоби «Кӣ сангро барканор намуд?» — ро навиштааст, буданд. Дар он вай хулосае кард, ки маро ҳушёр намуд: «Исбот аз рамзи этиқоди Ҳаввориён, ки Исо дар рӯзи сеюм аз мурдагон эҳё шудааст, ки сабаби баҳсҳои гарму ҷӯшон мегардад, эҳтимол ва ҳатто, чуноне ки

муаллиф мепиндорад, бешубха дар зери худ асоси мустаҳкам ва таърихи чуқур дорад».

Нафарони дигар низ буданд, ба монанди лорд Литтлтон ва Гилберт Уэст, ки бо дили нохоҳам маро ба эҳтиром водор намуданд. Ин ҳар ду профессорони оксфорд мӯътақид буданд, ки масеҳият — ин «афсонаи беақлона» аст ва қарор карданд, ки бо мақсади комилан беэътибор намудани он якҷоя амал кунанд. Литтлтон меҳост, исбот намояд, ки Шоул аз Тарсо ҳеч гоҳ масеҳӣ нашуда буд, Уэст бошад, кӯшиш менамуд, ки афсонаи эҳё шудани Масеҳро фош намояд. Баъд онҳо якҷоя шуданд, то натиҷаҳои тадқиқоти худро муқоиса намоянд ва ба ҳайрат афтоданд, зеро ошкор гардид, ки ҳар яки онҳо ба ҳулосаи мутақобил омада буд! Даре нагузашта, ҳар дуи онҳо пайравони ашаддии Исои Масеҳ гардиданд. Лорд Литтлтон навиштааст: «Танҳо ба дини масеҳӣ рӯ овардани Шоул ва хизмати ҳавории ӯ барои муҳаққиқи дақиқ аллакай исботи кофӣ мебошад, ки Худи Худо ба масеҳият ибтидо гузоштааст».

Воқеаи ба ин монанд бо профессор Томас Арнолд, мудири кафедраи таърих дар Оксфорд ва муаллифи сечилдаи «Таърихи Рум» рӯй дода буд. Воқеаҳои таърихиро муфасссал омӯхта

вай баён намуд: «Ман солҳои зиёд таърихи дигар даврахоро меомӯхтам, таҳқиқ мекардам ва шаҳодатҳои муаллифиро месанҷидам, ки аз ин даврахо менавиштанд ва дар таърихи инсоният бароям ягон воқеа маълум нест, ки бо шаҳодатҳои аз ин ҳам эътимоднок ва мукамал тасдиқ шуда бошад, ба ҷуз он аломати бузург, ки Худо ба мо додааст, — ки Масеҳ мурд ва аз мурдагон эҳё шуд».

Аммо фикри маро ба осонӣ дигар карда намешавад. Ниҳоят, он қадар олимони бузург ба хулосаҳои ба ҳам мухталиф омаданд. Ман борхалтаи худро ҷамъ намуда ба Аврупои континенталӣ — Фаронса, Олмон ва Шветсария равон шудам. Дар давоми панҷ ҳафтаи дигар ба осорхонаҳо ва китобхонаҳои машҳури Париж, Гейделберг, Майнс, Женева ва Сюрих ташриф овардам. Ҳарчанд бо забони фаронсавӣ ва олмонӣ, алалхусус бо забонҳои юнонӣ ва ибрӣ ҳарф зада наметавонистам, мубталои фикре будам, ки ба дастнависҳои аслий, ки аз насл ба насл мегузаштанд ва ҳуччатҳои аслий ва ё нусхаҳои дақиқи матнҳои аслий ҳисоб мешуданд, назар андозам.

Ниҳоят ман ба Лондон баргаштам ва баъд аз чанд рӯз меҳостам, ба хона баргардам. Ман ба автобус нишаста ба китобхонаи на он қадар

калон, ки пештар аз назари ман дур меафтод
ва дар қисми шимолу-шарқии шаҳр қарор

Ман
сарчашмаҳоро
хонда баромадам,
далелҳоеро, ки
пайдо карда
тавонистам,
омӯхтам ва ҳамаи
онҳо танҳо ба як
натиҷа ишора
мекарданд.

дошт, равон шудам.
Корманди китобхона
барои пайдо кардани
китобҳои лозима ба
ман кӯмак намуд ва
тақрибан соати дуо
ними нисфирӯзӣ ба
сари миз нишаста
тадқиқоти худро давом
додам.

Баъд аз чор соат
худро ба паси курсӣ
партофта чашмонамро
пок кардам ва ба шифт
чашм дӯхтам. Ҳанӯз
ба худ наомада будам, ки суҳанҳои «ин рост
аст» нохост аз лабонам баромаданд. Ман
сарчашмаҳоро хонда баромадам, далелҳоеро,
ки пайдо карда тавонистам, омӯхтам ва ҳамаи
онҳо танҳо ба як натиҷа ишора мекарданд.

Ман боз тақрор кардам: «Ин рост аст».
Бори сеюм низ: «Ин дар ҳақиқат рост аст».
Корманди китобхона тоб наоварда ба ман бо
теғи чашм назар афканд ва ин маро маҷбур
сохт, ки аз нав ба китоб чашм дӯзам. Аммо,

ман дар ҳоле қарор доштам, ки як калимаро ҳам дар саҳифа хонда наметавонистам. Ман дар бораи он фикр мекардам, ки ин ҳақиқат маро ба кучо оварда мерасонад.

Ман аз китобхона баромадам, вақте ки Лондони тобистона аллакай нимторик мешуд ва ғарқи хаёлҳо бо пайраҳа равон шудам. Тадқиқотҳои ман маро ба хулосае оварданд, ки Китоби Муқаддаси имрӯза — ин сарчашмаи дақиқ мебошад, ки аз рӯйдодҳои воқеъӣ хабар медиҳад. Интизор набудам, ки ба чунин хулоса меоям — мақсади ман рад кардани масеҳият ва эҳёи Исо буд. Аммо, ҳама далелҳо ва шаҳодатҳои таърихӣ баръакс нишон медоданд. Ман фаҳмидам, ки қабул накардани Китоби Муқаддас ва масеҳият аз ҷониби ман аз эҳсосот асос мегирифт, на аз хулосабарорӣ.

Дар роҳи дурударози бозгашт ба Мичиган медонистам, ки аз чӣ хусус андеша кунам.

Ман ба таҳсил ба донишгоҳ баргаштам, аммо кашфиёти ман, ки Аҳди Ҷадид — ин ҳақиқат аст, ба ман оромӣ намедод ва маро аз хоб маҳрум намуда буд. Баҳоҳоям бадтар мешуданд; он ҳақиқати ба наздикӣ фаҳмидаамро аз сари худ гирифта наметавонистам. Дар охири моҳи декабр ба

калисо рафтам, ки аллакай чанд маротиба бо
Тони ба он ҷо ташриф меовардам, — ягона
ҷое, ки ӯ бо ман якҷоя ба мулоқот мерафт.

9

Ман дар калисои Китоби Муқаддаси шаҳри Факторивилла бо ҳамроҳии дӯстам Ларри Минор менишастам. Шӯбон Фэй Логан маъвиза мекард. («Чӣ хел номи хандаовар», — фикр кардам ман.) Вай аллакай пештар бо ман вохӯрда буд ва аз «чустучӯи ҳақиқати» ман хабар дошт. Вақте ки бо Тони якҷоя ба ибодат меомадам, ман зуд-зуд баъзе ҷиҳатҳои маъвизаи шӯбон Логанро мубоҳиса менамудам. Гуфта наметавонам, ки ин дафъа ӯ маъвизаи махсус омода намуда буд, аммо наздик ба анҷоми маъвиза, он аниқ ба ман чунин намуд.

«Биёед равшанӣ меандозем, — гуфт шӯбон Логан дар поёни маъвиза. — Наҷоте, ки Худо ҳада намудааст — масъала барои ақл нест. Дар Китоби Муқаддас гуфта шудааст, ки Худо ҷохилони ҷаҳонро баргузид, то ки ҳакимонро шарманда кунад». Ба назар чунин намуд, ки шӯбон рост ба ман нигоҳ кард ва илова намуд: «Пас, чӣ тавр мо наҷот меёбем?» Ӯ саҳифаҳои Китоби Муқаддасро гардонд ва боби даҳуми Нома ба Румиёро, ки ҳаворӣ

Павлус навиштааст, кироат намуд: «Зеро агар ту бо даҳони худ эътироф кунӣ, ки Исо Худованд аст ва бо дили худ имон оварӣ, ки Худо Ӯро аз мурдагон эҳё кард, наҷот хоҳӣ ёфт; чунки одам бо дили худ имон меоварад, ки ин барои адолати ӯст ва бо даҳони худ эътироф мекунад, ки ин барои наҷоти ӯст».

Қатраҳои об дар пешонии ман чун абрҳои хурди раъду барқ чамъ мешуданд. Шӯбон давом дод: «Шумо чӣ? Оё, шумо бо даҳони худ эътироф намудед, ки Исо Худованд аст? Оё, шумо ба эҳёи Ӯ бовар мекунад? Пас, агар бовар кунед, оё тайёр ҳастед, ки Ӯро қабул кунед? Биёед мебинем, ки барои ин чӣ кор кардан лозим аст».

Баъд шӯбон Логан қадамҳои асосиро барои қабул кардани Исои Масеҳ номбар кард: гуноҳҳои худро эътироф кардан; эътиқод бар он, ки Худо Исоро аз мурдагон эҳё кард; эътиқод доштан бар он, ки Исо Худованд ва Наҷотдиҳанда аст. Сипас, ҳамаи онҳоеро, ки Масеҳро қабул кардан мехостанд ба пеш даъват намуд.

Дар ҷоям часпида мондам. Ҳарос доштам. Чизе андарунам мегуфт, ки ба пеш бароям, аммо аз он метарсидам, ки дӯстонам чӣ мегӯянд. Албатта онҳо мегӯянд, ки ин ба

худкушӣ хос аст. Шӯбон Логан аз нав даъват намуд, ки ба пеш бароянд ва хоҳишмандонро интизор шуд. Мехостам ғайб занам. Ҳамагӣ чанд моҳ пеш масеҳиятро танқид мекардам ва онро афсона барои камақлон меномидам. Сипас, бо нияти фош кардани хатоҳо ва муҳолифатҳои масеҳият, далелҳоро пайдо намудам, ки баръакс шаҳодат медоданд. Олимони бузург ба хулосаи бесахв омаданд, ки Масеҳ аз мурдагон эҳё шудааст.

Аммо, на ҳақиқати эҳёи Масеҳ сабаби бо арақи сард фаро гирифта шудани ман дар он шоми тирамоҳ, дар калисо буд. Ин як чизи дигар буд. Як чизе, ки аз он ҳатто имрӯз, вақте ки дар бораи ин фикр мекунам, гиряам меояд. Ин муҳаббати Худо буд. Муҳаббати қавӣ ва боздоштанашиавандаи Худо нисбати ман, гунаҳкор! Танҳо аз ҳамин як фикр сарам чарх зад. Дар хотирам ҳаст, ки фикр кардам: «Худо инсон шуд, бо номи Исо ва боэҳтирос меҳодад бо ман муносибат дошта бошад. Бо ман!» Вале чӣ тавр... чӣ тавр Худо маро дӯст дошта метавонад? Ба чӣ хотир Ё бояд маро дӯст дорад?

Дар синни ёздаҳсолагиам Худоро лаънат хондам ва қасам ёд кардам, ки то охири ҳаётам аз Ё нафрат хоҳам кард. Ҳоло бошад,

аз муҳаббат ва қабули Ё ба ҳайрат афтода
будам. Ин маро шикаст дод. Шӯбон боз як бор
даъватро такрор намуд ва китоби Ирмиё 31:3

«Худо инсон шуд,
бо номи Исо
ва боэҳтирос
меҳоҳад бо
ман муносибат
дошта бошад.
Ба чӣ хотир Ё
бояд маро дӯст
дорад?»

—ро қироат намуд: «Бо
муҳаббати абадӣ туро
дӯст доштам, бинобар
ин туро бо марҳамат ба
Худ ҷалб намудам».

«Меҳохӣ, ҳамроҳи
ту мебароям?» —
пурсид аз ман Ларри.
Саволи ӯ маро ба
шитоб андохт. Ман зуд
аз ҷоям ҷаҳида хестам
ва ба пеш давидам.

Фикр мекунам, ки
аксарият иштирокчиён хеле ҳайрон шуда
буданд. Онҳо медонистанд, ки ман нисбати
масеҳиён чӣ қадар муносибати беномусона ва
душманона доштам. Қиёфаи шӯбон Логанро,
вакте ки дар назди вай истодам, фаромӯш карда
наметавонам. Ман худро чун писари гумроҳ,
ки ба хона баргашта буд, ҳис кардам. Мо якҷоя
дуои тавба гуфтем, баъд шӯбон Логан маро
ба канор бурда батафсил фаҳмонд, ки масеҳӣ
будан чӣ маъно дорад. Ё бо ман қариб як соат
сӯҳбат намуд; сӯҳбати мо ба шогирдии тӯлонӣ

ва пурхосили ман таҳти роҳбари ин инсони
оқилу худотарс оғоз гузошт.

Он бегоҳ, бо ҳамроҳии Ларри аз калисо
баромада, дар таваққуфгоҳ бозистодам, то
ки ҳавои салқинро нафас кашам. Худро
инсоне ҳис мекардам, ки дар биёбон роҳгум
задааст ва макони серобро пайдо намудааст.

Намедонистам, ки чӣ гӯям ва аз кӣ миннатдор
бошам. Танҳо мехостам, ки як қатра об нӯшам.

Ба моҳтоб нигоҳ карда табассум намудам,

ашқҳои гарму шӯр

бошад, аз чехраам ба

гӯшаи лабҳоям шорида

мерехтанд. Ман аз нав

хоҳиш намудам, ки Худо

маро барои сангдилӣ

бубахшад ва аз нав

ниҳонӣ ва ламспазирона

ҳузури Ё, гармӣ ва

қабули Ёро эҳсос намудам. Ман фаҳмидам, ки

ҳаёти ман ба таври ҳамешагӣ тағйир меёбад.

Мехостам, ки ин лаҳза то абад давом ёбад.

Худро инсоне

ҳис мекардам,

ки дар биёбон

роҳгум задааст ва

макони серобро

пайдо намудааст.

10

Зимистон он сол сахт ва дер давом кард, вале андаруни ман оташи хомӯшнавандаи ҳаёти нав дар Масеҳ аланга мезад. Ман таҳсили худро дар донишгоҳи Келлогг давом додам, шӯбон Логан бошад, ба ман асосҳои дини масеҳиро таълим медод. Ҳатман масъалаи омурзидани нафароне, ки аз онҳо ранчидаам, бардошта шуд ва ман фаҳмидам, сад зӯр занам ҳам, аммо ин корро кардан лозим меояд.

Пас аз чанд моҳ ман ба маркази шаҳри Батл-Крик равон шудам, то ки бо падарам дар қаҳвахона вохӯрам. Ё дар сари мизи назди тиреза нишаста қаҳва менӯшид. Фикр мекунам, ки ё якум маро пай бурд, зеро вақте ки ёро дидам, вай зуд нигоҳашро бурд. Ман ба вай пешниҳод намудам, ки вохӯрем, аммо акнун афсӯс меҳӯрдам.

Ман ба қаҳвахона даромадам ва дар рӯ ба рӯи падарам ва дугонаи нави ё нишастам. «Ин писари ман Ҷош», — гуфт падарам ба ё. Ё бо тарс сар ҷунбонд ва оҳиста дасташро ба ман дароз намуд. Ман танҳо пай бурда

метавонистам, ки падарам дар бораи ман ба вай чиҳо гуфтааст.

— Ба ту чӣ биёрам, азизакам? — пурсид пешхизмат, гӯё аз таги замин баромада бошад.

— Марҳамат карда, якто қаҳва, — ҷавоб додам ман.

Падарам бо дасташ ишора намуд:

— Барои хӯрдан ягон чиз гир. Ман туро меҳмондорӣ мекунам.

Ман рад намуда сар ҷунбондам. Ба ман ҳамин қаҳва кифоя. Чанд дақиқаи дигар мо бо падарам ноқулай ба ҳамдигар нигоҳ мекардем. Мо ба ҳамдигар чанд ҷумла гуфтем, аммо ин барои аз байн бурдани ҷарии чуқури дар миёни мо пайдошуда ҳеҷ кӯмак карда натавонист. Ман аллакай сабрро аз даст медодам. «Чӣ хеле, ки хаст ба вай мегӯям, давомаш кори ӯ».

— Падар... — оғоз намудам, ман.

— Интизори як чизи фавқуллода буда, падарам ҷисми чандирии худро таранг намуд, ба мисли саги бохабар аз он, ки ҳозир ӯро лагат мезананд.

— Падар, — такрор намудам ман ва бо мушкилӣ калимаҳоро талаффуз менамудам. Ниҳоят талаффуз карда тавонистам:

— Падар, ман туро дӯст медорам.

— Намедонам, кӣ бештар ҳайрон шуд,
— ӯ, аз шунидани суханони ман, ё ман, ки
онҳоро талаффуз карда тавонистам. Ман ягон
хоҳиши на дӯст доштан, на бахшидани падарро

Ман ягон
хоҳиши на
дӯст доштан,
на бахшидани
падарро
доштам.

доштам. Ман боварӣ
доштам, ки ӯ дар марги
модарам ва пароканда
шудани оилаамон гунаҳкор
аст. Солҳои зиёд бо
фикрҳои он меҳобидам,
ки усулҳо пайдо карда
ӯро бикушам ва худ ба
даст наафтам. Инак, ман

масеҳии навимон, аммо мисли пештара пур
аз часорат будам, ки ӯро аз ин пас ҳам бад
бинам. Аммо, аз нафрат дида, як чизи бештаре
қалби маро фаро гирифт.

Дар ҳаво хомӯшии ноқулай сокит шуд.
Ман ба пиёла назар дӯхтам, гӯё дар дурдаи
кахва ояндаи худро дидан меҳостам. Ниҳоят
овози хашмгин хомӯширо вайрон кард.

— Чунин падарро ба мисли ман чӣ тавр
дӯст доштан мумкин аст? — пурсид ӯ.

Ба вай ҷавоб додан намехостам. Ба ҳар
хол, дар он вақт. Аммо шӯбон Логан устоди
хуб буд.

— Ман масеҳӣ шудам, — ҷавоб додам, ман.

Ман нигоҳамро бурдам, ӯ ҳам. Намедонам вай дар бораи чӣ фикр мекард. Ман бошам, дар ин вақт оҳиста дуо мегуфтам, ки Худо ба ман иҷозат диҳад, то ин одамро, ки оилаи худро вайрон кардааст, минбаъд низ бад бинам. Аммо, ҳамааш бефоида буд. Нафрат торафт аз ман дур мешуд. Дар зехнам зуд суханҳоро дар бораи он, ки чӣ қадар азобҳоро ба онҳое, ки бояд дӯсташон медошту ғимоя мекард, расондааст, чида гирифтам. Вале медонистам, ки агар даҳон кушоям, пас боз ҳамон суханҳоро мегӯям: «Ман туро дӯст медорам».

Ана ҳамон вақт ман фаҳмидам, ки масеҳият — ин як чизи ҳақиқӣ мебошад.

Боз чӣ гуфтан ва чӣ кор карданамо надониста, хомӯшона аз қаҳвахона баромадам.

Ман дуо гуфтам,
ки Худо ба ман
иҷозат диҳад,
то ин одамро,
ки оилаи
худро вайрон
кардааст,
минбаъд низ бад
бинам. Аммо,
ҳамааш бефоида
буд. Нафрат
торафт аз ман
дур мешуд.

Шӯбон Логан аз шунидани он, ки мулоқоти ман бо падарам чӣ гуна гузаштааст, хурсанд буд. Он сӯхбати ноқулайро ба хотир оварда, боварӣ надоштам, ки он хеле хуб гузашт.

— Ба аҳкоми Худо бояд итоат кард, ҳатто вақте ки инро тамоман намехоҳӣ, — гуфт ӯ.

— Бале, мо бояд, итоат кунем, — розӣ шудам, ман. — Натиҷааш бошад, дар дасти Худост.

— Айнан ҳамин тавр, — гуфт шӯбон, табассум намуда. — Ин бошад, маънои онро дорад, ки ту бояд боз як нафари дигарро аз ҳаёти гузаштаи худ бубахшӣ.

Ман дарҳол фаҳмидам, ки суҳан дар бораи кӣ меравад ва пушаймон шудам, ки умуман дар бораи итоат ба Худо ҳарф задам. Ман қариб ҳис кардам, ки чӣ тавр дар ҳаво нафаси бадбӯи озордиҳандаи ман дар айёми кӯдакӣ муаллақ шуд. Ман аз курсӣ ҷаҳида бархоста бо қадамҳоям утоқи шубон Логанро чен карданро сар кардам.

— Ҳеҷ гоҳ, — гуфтам, ман ниҳоят. — Охир, шумо чиддӣ намегӯед?

— Ман комилан чиддӣ мегӯям, Ҷош.

— Ин имконнопазир аст, шӯбон.

— Бо Худо ҳама кор имконпазир аст.

Ба шӯбон Логан чунин нигоҳе кардам, ки гӯё ба ман хиёнат кардааст.

— Ман дар бораи вай ба шумо ҳамаашро гуфтам, шӯбон. Ба шумо маълум аст, ки солҳои зиёд вай бо ман чӣ корҳо мекард. Ба ғайр аз ин, кӣ медонад, ки баъд аз ман чӣ қадар писарбачаҳо ва наврасон қурбони ӯ шуданд? Чӣ тавр шумо аз ман хоҳиш мекунед, ки ӯро бахшам? Умед дорам, ки вай дар дӯзах месӯзад! Ман худам ӯро ба он ҷо гусел мекунам!

Чӣ тавр шумо аз ман хоҳиш мекунед, ки Уэйро бахшам? Умед дорам, ки вай дар дӯзах месӯзад!

Шӯбон Логан ба оташе, ки дар оташдон месӯхт, назар кард.

— Бахшидан маънои онро надорад, ки ӯро бояд сафед кард ё ба бадкорихои вай чашм пӯшид, Ҷош. Бахшидан — маънои онро дорад, ки бояд худро аз занҷирҳои гузашта озод намоӣ. Ӯро бахшида, ту метавони зиндагии осуда ба сар барӣ, ба ҷони талафшуда бошад, имконияти пайдо кардани наҷотро медиҳӣ.

Ман ҳам ба оташ нигоҳ кардам.

— Агар масеҳият инро аз ман талаб намояд, шӯбон, пас, ман бояд ба ин кор хотима бахшам. Ман мефаҳмам, ки дар олами аъло бахшидан лозим аст. Лекин, шумо аз ман бениҳоят зиёд талаб мекунед. Ман Уэйн Бэйлиро бахшида наметавонам.

— Ман аз ту талаб надорам, ки Уэйн Бэйлиро бубахшӣ, Ҷош.

— Аммо, Худо талаб дорад, — илова намудам, ман. Аниқтараш, ин савол буд, вале саволи дағалона.

Шӯбон Логан хомӯш буд. Ман ба ӯ нигаристам. Инсони хуб аст, аммо вай қодир нест, ки гузаштаи маро тағйир диҳад. Хеле дер шудааст.

Ҳезумхо дар оташдон қарс-курс садо мебароварданд ва ман на он қадар ба ӯ, балки ба худам гуфтам:

— Ҳеҷ кас маро намефаҳмад. Ҳеҷ кас.

Шӯбон Логан ба ман нигоҳе кард, ки гӯё чизе гуфтан меҳост, аммо ба ҷои ин ба Китоби Муқаддаси худ даст дароз намуд. Як сулфиду аз Аҳди Ҷадид хонданро сар кард: «Ва чун ба ҷое ки Қосахонаи сар ном дорад, расиданд дар он ҷо Ёро, ва он ҷинояткоронро — яке аз дасти росташ ва дигаре аз дасти чапаш —

маслуб карданд. Исо гуфт: „Эй Падар! Инҳоро биомурз, зеро ки намедонанд, чӣ мекунанд“.»

Ман қироати ўро буридам.

— Уэйн Бэйли аниқ медонист, ки чӣ кор мекунад.

— Исо ҳам, — ҷавоб дод, шўбон Логан.

Аввал дар хотир дорам, умед доштам, ки дар куҷо зиндагӣ кардани Уэйнро муайян карда наметавонам. Лекин, ба ҳар ҳол муайян кардам ва ба вай занг задам. Сўхбат кўтоҳ буд. Ман танҳо гуфтам, ки ба наздаш меоям.

Вай дар хонаи маҳзун дар Їексон, штати Мичиган зиндагӣ мекард. Вақте ки ман дарро кўфтам ва ў кушод, ҳамон замон пай бурдам, ки дар хонааш он тартиби аълоро, ки дар ҳучрааш, ки дар хонаамон буд, нигоҳ намедошт. Дар хона на дастаи пиёлаҳо ва на тўтиҳо буданд, дар наздам бошад, шахси азиятдида, бо мўйҳои сафедшуда ва чашмони пурҳарос меистод. Ман дарҳол ба масъала гузаштам.

Уэйн, ту ба ман бадӣ кардӣ. Бадиӣ зиёд! Аммо, ман Исои Масехро ҳамчун Наҷотдиҳанда ва Худованд қабул кардам. Ман ин ҷо омадам..., то ки ... ба ту гўям...

Суханҳои бо чидду чаҳд такрорнамудаи ман тамоман аз хотирам баромаданд. Дар дили худ ба Худо мегуфтам, ки ба ман қувват диҳад ва фаҳмидам: барои он чизе, ки бояд мегуфтам, нақша лозим набуд. Ман чуқур нафас кашидам.

— Уэйн, ҳамаи мо гуноҳ кардаем ва ҳеҷ кас ба нусхаи ахлоқии Худо мувофиқ нест. Ҳамаи мо ба кафорат мӯхтоҷем ва ман ба ин ҷо омадам, то ба ту як чизро, ки бояд донӣ, гуфта диҳам.

Ӯ ба ман бо чашмони кабудчатоби худ, ки миҷжа намезаданд, нигоҳ кард. Як лаҳза меҳостам, ки ҳамаи ин рост набошад, аммо ин ҳақиқати том буд ва ман бояд онро мегуфтам:

— Масеҳ барои ту мурдааст, Уэйн, инчунин барои ман ҳам.

Ман ба назди дар омадам ва дар охир ба сӯяш гаштам.

— Боз, Уэйн. Дигар ҳеҷ гоҳ ба ягон бача даст нарас. Ту аз ин пушаймон мешавӣ.

Ман ба таваққуфгоҳ омадам ва ба мошин нишастам. «Он ҳиссиёт кучо шуд? — пурсидам аз худ ва муҳаррикро ба кор даровардам. — Он кайфият, ки баъд аз рӯ ба рӯ шудани ман бо иблис аз ҳаёти гузаштаам бояд эҳсос мекардам, кучо шуд?» Ман аз таваққуфгоҳ баромада ба

сӯи роҳ ҳаракат намудам. Дар ҳамин чо маро чизе фаро гирифт. Дилам аз оромӣ пур шуд. Бо чунин оромӣ, ки ман пештар эҳсос накарда будам. Ман душманро аз рӯи итоат ба аҳкоми Худо бахшидам ва маро оромии ғайриоддӣ ва устувор фаро гирифт, ки Китоби Муқаддас онро чун аз ақли одамӣ болотар тасвир менамояд.

Қариб тамоми роҳ, то вақти бозгашт ба Батл-Крик, борон меборид.

Вақте ки дар миёни ҳафта барои машғулияти навбатии Китоби Муқаддас ба утоқи шӯбон Логан даромадам, вай маро бо суҳанони зерин пешвоз гирифт:

— Ин чо як фикр кардам, Ҷош.

— Наход? Фикр мекардам, ки шумо ҳамеша дар фикр ҳастед, — ҷавоб додам, ман.

Шӯбон Логан табассум карда аз сари миз бархост.

— Биё сайругашт мекунем? Имрӯз рӯзи хуб аст.

Баҳори бевақтӣ буд ва маҳали деҳоти Мичиган бо дарахтони сабз ва гулҳои ҳаррангаи саҳроӣ дар маҷмӯи рангҳои рассом зич пӯшонида шуда буд.

— Ба ман гуфтаҳои Мартин Лютер писанд аст, — гуфт шӯбон Логан, вақте ки мо бо пайраҳа аз миёни чангал, ки дар паси хонааш буд, роҳ мерафтем.

— Ё гуфт: «Худо Инчилро на танҳо дар саҳифаҳои Китоби Муқаддас навиштааст, балки дар дарахтон, гулҳо, абрҳо ва ситораҳо низ».

Ман сар чунбондам. Медонистам, ки шӯбон Логан тамоман дар ин бора фикр намекард ва на дар ин хусус бо ман сӯҳбат кардан мехост, вале ман хомӯш мондам.

— Ту боре ҳам дар бораи донишгоҳи Уитон шундаӣ? — давом дод ӯ.

— Не, — ҷавоб додам. — Ин дар кучо аст?

— Музофоти Чикаго. Дар он ҷо Билли Грэм таҳсил намудааст.

— Билли Грэм?

— Бале, худи ӯ. Ин донишгоҳи масеҳии бонуфузи гуманитарӣ мебошад. Фикр мекунам, ки ту бояд ба он ҷо гузарӣ ва дар он ҷо таҳсили худро давом диҳӣ.

— Барои чӣ?

— Барои он, ки ту ба қадамҳои навбатӣ омода ҳастӣ, Ҷош. Ман ба ту ҳама чизеро, ки медонистам, омӯзондам.

Ман истодам, вай баргашта ба ман нигоҳ кард.

— Шӯбон Логан, тасаввур кардан мушкил аст, ки ягон омӯзгори донишгоҳ ба мисли шумо ба ман ин қадар вақт ва таваҷҷӯҳ зоҳир намояд.

— Чӣ хеле ки набошад, Ҷош, аммо илму маърифати ман то ин замон тӯл мекашад.

Вай пештар рафт ва ман аз паҳлӯяш қадам мезадам.

— Дар Уитон таҳсил кардан осон нест. Ба ту лозим меояд, ки бисёр ва боисрор дарс хонӣ, лекин...

Ӯ баргашта ба ман бо лабханди мулоим ва рӯҳбахши худ нигоҳ кард.

— Фикр мекунам, ки ту аз ӯҳдаи ин кор мебарой.

— Уитон барои омодагӣ дидан ба ихтисоси ҳуқуқшинос ба ман кӯмак мекунад?

— Бо кадом ихтисосе, ки кор накунӣ, Уитон барои муваффақ шудан кӯмак макунад. Одатан онҳо донишчӯёнро аз дигар донишгоҳҳо қабул намекунанд, аммо дар он ҷо ман баъзе шахсонро медонам ва боисрор туро ба онҳо тавсия мекунам. Агар хоҳӣ, метавонам якчанд занги телефонӣ кунам ва он ҷо мебинем.

— Бале ҷаноб, хеле хуб мешуд.

Мо сайру гаштро давом додем. Ман нақхати ширини рӯзро нафас мегирифтам ва

аз Инчили Худо, ки дар дарахтон ва гулҳои
атрофи ман, дар абрҳои пар-пар ва осмони
кабуди Мичиган навишта шуда буданд, ба
ваҷд меомадам.

12

Тирамоҳи соли 1960 ман ба бахши якуми донишгоҳи Уитон дохил шудам. Дар аввал худро мисли шахсе, ки ўро аз қайқ сарозер ба кўл тела додаанд ва ў шино карда наметавонад, ҳис мекардам. Ман танҳо барои таҳсил ва кор вақт доштам. Таҳсил дар мадди аввал меистод, аммо дар нимаи дуҷуми рӯз, дар кори нисфивақтӣ низ кор карда коғазҳо ва ҳуҷҷатҳои муҳимро ба мактабҳои миёнаи маҳаллӣ бурда мерасондам.

Шаҳри Уитон, штати Иллинойс, бо роҳи оҳан ду тақсим шудааст, ки музофоти Чикагоро ба ҳам мепайвандад. Боре, рӯзона дар мошини худ, дар гузаргоҳи роҳи оҳан бозистодам ва қатори гузаштаистодаро интизор мешудам. Рӯз барои ин фасли сол гарм буд ва ман ғанаб кардам. Ногаҳон чашмонамро кушодам ва дар оинаи манзараи қафо мошини боркаши наздикшудаистодаро дидам. Мижжа зада сар афшондам, то бовар кунам, ки хоб нестам. Мошини боркаш ба сӯи мошини ман бо суръати хеле зиёд ҳаракат мекард ва бозистодан намехост. Дар пеш аллақай қатора

мегузашт, ман ба ҳеҷ кучо ҳаракат карда
наметавонистам ва барои илоҷ кардан ҳам
қариб фурсат намонда буд. Мошини боркаш
ба «форд»-и ман бархӯрд, он чун ғирғирак
тоб хӯрда чӯби монепаро шикаст; зарбаи

Мошини
боркаш ба сӯи
мошини ман бо
суръати хеле
зиёд ҳаракат
мекард.

навбатии мошини боркаш
ба мошини ман — ва худро
камтар аз нимметр дар
пахлӯи қатори бо ғурӯс
гузаштаистода дидам. Боз
чанд сантиметри дигар ва
ман ба ҳалокат мерасидам.
Аммо зарба чунон сахт
буд, ки пайҳои гардан ва
тахтапуштам канда шуданд. Баъд аз чор рӯзи
муолиҷаи бошиддат ман дар беморхона боз
якуним ҳафта хобидам. Ман танҳо будам.
Падарам маро боре ҳам хабар нагирифт.
Духтурон гуфтанд, ки шифоебӣ оҳиста чараён
мегирад ва барои давом додани муолиҷа маро
ба хона фиристоданд. Аз рӯи тақдир ронандаи
мошини боркаш, ки маро зада буд, дар ҳолати
мастӣ қарор дошт.

Ман ба Юнион-Сити, штати Мичиган, дар
мошини таъҷилӣ, ба аробача басташуда равон
шудам. Ба назар тамоми абадиёт гузашт.
Ёрдамчии духтур, ки дар наздам менишаст,

камгап буд. Сарамро на ба тарафи рост ва на ба тарафи чап тоб дода метавонистам. Ҳеҷ намехостам, ки аз нав дар хонаи худамон бошам.

Вақте ки мошини таъҷили ба ферма расида омад, падарам аллакай моро пешвоз мегирифт. Ба ман гуфтанд, ки ҳамшираи шафқат маро интизор мешавад, аммо он рӯз вай дер кард. Ба ҳайрати беандозаи ман падарам ҳушёр буд.

Падарам аз паси санитарҳо рафт. Онҳо маро ба ҳучраам бурданд ва аз аробача ба кат гузошта, дар кат бастанд ва боварӣ ҳосил намуданд, ки сари ман мустаҳкам карда шудааст ва ин сӯю он сӯ тоб намехӯрад. Ба падарам чанд дастур дода, санитарҳо аз хона баромаданд. Баъд ман овози мошини таъҷилии рафтаистода ва ғунгасзании магасро дар назди сарам шунидам. Пас аз ин дар роҳрав, аз паси дари ҳучраам садои қадаммонихо шунида шуд.

Бо канори чашмам дар назди дар ҷуссаи падарамро базӯр дида тавонистам. Ё боз каме истод ва вақте ки чашмонамро нимпӯш кардам, то ки ўро хубтар бинам, пай бурдам, ки вай гиря мекунад. Баъд дар ҳучра ин сӯю

он сӯ роҳ мегашт ва чизе намегуфт. Ман
чӣ хеле ки метавонистам, бо чашмонам ўро
мушоҳида мекардам, аммо ин зӯрзанӣ маро
дилгир намуд.

Аз байн чанд дақиқа гузашт, шояд зиёдтар.

Ашки падарам	Ман ҳис кардам, ки касе
ба рӯям мечакид.	дар наздам меистад.
«Чунин падарро	Чашмонамро кушода,
ба мисли ман	дидам, ки падарам дар
чӣ тавр дӯст	болои сарам меистад.
доштан мумкин	Вай ҳанӯз гиря мекард
аст?»	ва ашкҳояш ба рӯям
	мечакиданд. Бо овози
	хираю ларзон вай пурсид:
	— Чунин падарро...

ба мисли ман... чӣ тавр...

дӯст доштан... мумкин аст?

Ман ҳунари сухангӯиро аз даст дода будам.
Падарам ҷавобро интизор набуд. Вай аз нав
дар ҳучра қадам мезад. Баъд аз ду дақиқа боз
ба наздам омад.

— Қаҳвахона, — гуфт ӯ.

— Қаҳвахона?

— Қаҳвахона дар Батл-Крик.

— Бале.

— Он рӯз ба ман як гап гуфта будӣ. Ту
гуфти, ки маро дӯст медорӣ.

Ман мутаасир шудам.

— Бале падар, ин рост аст.

Ман каме хомӯш будам, баъд чуръат кардам:

— Ҳочат ба гуфтани ман нест, худат инро медонӣ, ки чӣ тавр туро сахт бад медидам ва аз ту нафрат доштам. Лекин, нисбати ту дигар ин ҳиссиётро надорам. Ман як чизро фаҳмидам, падар ва ин ҳаёти маро тағйир дод: Худо одам шуд. Номи Ё Исо аст ва Ё бисёр мехоҳад, ки бо ту муносибат дошта бошад.

Падарам хомӯш меистод, баъд аз доираи назарам нопадид гашт. Пас, аз чанд лаҳза шунидам, ки ӯ аз ҳучра баромад. Намедонам чӣ қадар вақт гузашт. Ҳаво гарм буд ва магас ҳоло ҳам дар наздам ғунгас мезад. Тақрибан баъд аз як соат падарам ба ҳучра баргашт. Дар кунчи кат нишаст ва хам шуд, то ки ман ўро бемалол дида тавонам. Аз рӯяш боз ашк мерехт. «Барои чӣ вай боз гиря мекунад?» — ҳайрон шудам, ман.

— Писарам, — гуфт
ӯ, — агар Исо маро

«Агар Исо маро
ҳам дигар карда
тавонад, чуноне
ки туро дигар
кардааст, пас
ман ҳам мехоҳам
ба Ё имон
оварам».

хам дигар карда тавонад, чуноне ки туро дигар кардааст, пас ман ҳам меҳоҳам ба Ё имон оварам.

Ман кӯшиш кардам, ки ба кат нишинам, аммо ба ёдам расид, ки ҳатто ҷунбида наметавонам.

— Ту бояд Ёро ба ҳаёти худ даъват намоӣ, падар. Дили худро ба Ё кушо ва дуо гӯӣ.

— Ман дуо гуфта наметавонам, писарам.

— Ҳар чизе, ки дилат ба ту мегӯяд, ба Ё бигӯӣ.

Падарам сар ҷунбонду, дуои оддӣ ва соддаро талаффуз намуд: «Худо, агар Ту ҳастӣ ва агар Масеҳ — Писари Туст... ва агар Ту маро барои он коре, ки бо оилаам кардаам, бахшида тавонӣ...» Вай каме хомӯш монд, чуқур нафас кашид ва давом дод: «Ва агар маро ҳам дигар карда тавонӣ, чуноне ки писарамро дигар кардаӣ, пас ман худро ба Ту ҳамчун Начотдиханда ва Худованд месупорам».

То вақте ки падарам дуо мегуфт, ашкҳо чашмонамро пур карданд ва ман ёро хуб дида наметавонистам, аммо ёро хуб мешунидам. Ашкҳо аз рӯям мерехтанд, вале даст ҷунбонда наметавонистам, то ки онҳоро пок кунам. Ба назарам ҷунин менамуд, ки ба падарам аз таги ҳавзи шиноварӣ нигоҳ мекунам. Баъд,

пас аз дуо, падарам кореро анҷом дод, ки аз кӯдакӣ дар орзуи он будам: ашкро аз чашмонам пок намуд.

13

Вақте ки ман Масеҳро қабул кардам, барои тағйирёбии ман як сол лозим шуд. Аммо, вақте ки падарам Масеҳро қабул кард, вай якбора тағйир ёфт. Гӯё, касе ба даруни вай даромада буд ва чароғро даргиронд, ки он хучраи торикро дарҳол равшан намуд. Баъд аз ин вай ба арақ танҳо як бор даст зад ва он ҳам машруботи спиртиро танҳо ба лабонаш наздик овард, аммо қатрае ҳам нагирифт.

Аксарият сокинони шаҳраки хурди мо ва атрофи он вақте фаҳмиданд, ки падарам ба Масеҳ имон овардааст ва саҳт тағйир ёфтани ўро дида, онҳо низ Исои Масеҳро ҳамчун Наҷотдиҳанда ва Худованд қабул карданд. Падарам иштирокчи фаъоли ҷамъияти «майзадагони номаълум» гардид, аз он ҷумла ба маҳбасхонаҳои тамоми штат ташриф оварда ба маҳбусон Инчилро маъвиша менамуд ва дар бораи он, ки чӣ тавр ҳаёташ тағйир ёфтааст, нақл мекард. Кошки модарам то он рӯзҳо зинда мемонд!

Баъд аз чордаҳ моҳ падарам вафот кард. Қисми зиёди рӯдаи ўро бурида гирифтанд,

чигари ӯ бошад, аз майзадагии сисола вайрон шуда буд.

Худро ҳеч гоҳ чунин танҳо ҳис накарда будам. Айни замон ҳаёти ман маънӣ ва ҷараёни дигар гирифта буд. Ман донишгоҳи Уитонро хатм намудам, баъд ба семинарияи илми илоҳиёти Талбот дар Калифорния дохил шудам. Баъд аз он эҳсос намудам, ки бояд башорат диҳам, илова бар ин на танҳо Инчилро маъвиза кунам, балки инчунин имони масеҳиро ҳифз намоям. Дар аксар ҳолатҳо ман худро барои ин супориш нолоиқ меҳисобидам, бо вучуди ин мефаҳмидам, ки «Пас, касе ки дар Масеҳ аст, махлуқи навест; чизҳои қадима гузаштааст ва инак ҳама чиз нав шудааст». Ҳаракати «Юриши салибкашон ба номи Масеҳ» (хизмати масеҳӣ дар ҳудуди шаҳраки донишгоҳ, ки ба донишчӯён тааллуқ дорад), ки то ҳол амал мекунад, барои амалӣ намудани даъвати худ, бароям ҳама чизи лозимаро муҳайё кард ва маро ба қатори худ дохил намуд.

Моҳи июни соли 1976 ба навиштани сабабҳои имони худ ба Исо, Китоби Муқаддас ва эҳёи Исо, — он ҳақиқате, ки дар рост будани ҳамаи ин маро, ки он вақтҳо донишчӯ будам, бовар кунонданд, сар кардам. Дар

давоми чилу ҳашт соат қариб, ки беист менавиштам. Баъд аз нӯҳ моҳ бошад, аввалин нусхаҳои китоби худ «На танҳо дуредгар» — ро дар даст доштам.

Аз он вақт солҳо гузаштанд. То ба имрӯз ман дар 118 давлат будам, ки тақрибан ба 10 миллион нафарони ҷавон маъви́за намудам. Тахти муаллифӣ ва ҳаммуаллифии ман 115 китоб аз чоп баромадааст. Ман зиёда аз бисту чор ҳазор маротиба дар зиёда аз ҳазорҳо шаҳракҳои донишгоҳҳо баромад намудам.

Ҳаёти шахсиам бошад, Худо ба ман ҳамсари ғайриоддӣ Доттиро дод ва бо ҳамроҳии ӯ мо чор фарзанди аҷоибро ба воя расондем, акнун набераҳои мо низ — бароям баракати бузург аст.

Аз рӯи марҳамати Худо, дар тамоми ҷаҳон фаъолона хизмат мебарам. Аммо комёбиҳои ман, ҳамаашро якҷоя гирем, ҳеҷ гоҳ ҷои нокомиҳои маро гирифта наметавонанд. Маҳз нокомиҳои барои кор ва ҳаётам такони сахт шуданд.

Вақте ки Масехро дар синни бистсолагӣ қабул кардам, ман инсони ба худ нобовар будам.

Дар калисо пайваста аз он мегуфтанд, ки Худо мехоҳад, ки ба Ё бо бахшоишҳо ва истеъдоди худ хизмат кунем. Ман бошам, чунин меҳисобидам, ки дорои ин ҳама чиз нестам, бинобар ин ба Худо чизе пешниҳод карда наметавонам ва ин маро хеле ғамгин мекард. Цароҳатҳои рӯҳӣ ва асари захмҳои аз кӯдакӣ монда доштам. Феъли бад доштам. Дар дуруст талаффуз кардани забони англисӣ мушкилиҳо доштам. Илова бар ҳамаи ин, вақте ки ба ҳаяҷон меомадам, забонам мегирифт, ки аз ин хеле шарм медоштам.

Аммо, боре аз Худо хоҳиш кардам, ки афсурдадилӣ ва ҳар чизи аз сар гузарондаамро барои ҷалоли Худ истифода намояд. Аз Ё хоҳиш намудам,

ки нотаवонии маро барои нишон додани қудрати Худ истифода барад. Маҳз ҳаминро Ё иҷро намуд. Ё номукамалӣ, афсурдадилӣ, цароҳатҳои рӯҳӣ — ҳама он чизеро, ки ҳаёти Ҷош Макдауэлл аз он иборат буд, гирифт ва онро ба тавоноӣ, ман бовар дорам, ба хоҳири ҷалол ва шарафи Худ, табдил дод. Ҳама ҷалол ба Ё ва танҳо ба Ё, зеро бе Ё ман ҳеҷ ҳастам.

Вақте ки
Масеҳро қабул
кардам, чизе
надоштам, ки ба
Худо пешниҳод
кунам.

Дар хусуси шумо чӣ, дӯстам? Шояд шумо гузаштаи хуб доштед. Ё ҳаёти шумо, чун ҳаёти ман як вақтҳо бадбахтона буд ва ба шумо дарди зиёд овардааст. Шояд шуморо шубҳа фаро гирифтааст, чуноне ки як вақтҳо маро ҳам фаро гирифта буд. Гузаштаи шумо чӣ хеле, ки набошад, шумо метавонед ба назди Худо оед, Падаре, ки дӯст медорад, роҳ бошад, ба назди Ё танҳо якто аст — ба воситаи Писари Ё, Исои Масех. Дар Инчили Юҳанно 14:6 Исо мегӯяд: «Ман роҳ ва ростӣ ва ҳаёт ҳастам; касе наметавонад назди Падар ояд, магар ин ки ба василаи Ман».

Исо — дарвоза барои ҳаёти ҷовидонӣ мебошад. Аксарият одамон бо роҳи васеъ ва осон мераванд, ки ба мамот оварда мерасонад. Роҳи танг ва пурмашаққатро, ки ба ҳаёти ҷовидонӣ мебарад, на ҳама

интихоб мекунанд. Ман ба шумо бо тамоми муҳаббат ва боварии худ ваъда медиҳам, ки Худо шуморо даъват менамояд — ҳар касе ки набошед, чӣ коре ки накунад, чӣ гуна ҳаёти шумо набошад, — дар ин роҳи танг ба Ё ҳамроҳ шавед. Исо дар Ваҳй 3:20 гуфтааст: «Инак назди дар истода, тақ-тақ мекунам: агар касе овози Маро шунида, дарро воз кунад, назди ӯ даромада, бо ӯ таоми шом хоҳам хӯрд ва ӯ бо Ман». Шояд, шумо дуо мегӯед, чӣ хеле, ки падарам чанд сол пеш дуо гуфта буд: «Исо, агар маро дигар карда тавонӣ, чуноне ки писари маро дигар кардаӣ, пас ман худро ба Ту ҳамчун Наҷотдиҳанда ва Худованд месупорам»?

Ин дуоро худи ҳозир мегӯед? Ҳаёти худро ба Худованд Исои Масеҳ бовар мекунад? Ё дар ҳақиқат меҳоҳад, ки бо шумо муносибат дошта бошад.

«Падари Осмонӣ, ман худро гунаҳкор меҳисобам ва медонам, ки гуноҳҳоям маро аз Ту чудо мекунанд. Аммо, ман бовар мекунам, ки Ту маро дӯст медорӣ. Ман бовар мекунам, ки Исо барои ман дар салиб, дар Ҷолҷото мурдааст. Ман дили худро ба Ту мекушоям. Ман ба гуноҳҳоям тавба мекунам ва хоҳиш мекунам, ки Исо ба дили ман ворид гардад ва

Худованд ва Наҷоткори ман шавад. Ба номи Масеҳ. Омин».

Ба сайти www.josh.org дароед, дар он ҷо шумо корҳо, дастурҳо барои муҳокима, видео, таълимот ва дигар маводҳоро пайдо карда метавонед, ки ба шумо барои бештар фаҳмидани муҳаббати Худо кӯмак мекунанд.

Мундарица

БОБИ 1	3
БОБИ 2	13
БОБИ 3	18
БОБИ 4	25
БОБИ 5	34
БОБИ 6	38
БОБИ 7	44
БОБИ 8	55
БОБИ 9	61
БОБИ 10	66
БОБИ 11	70
БОБИ 12	79
БОБИ 13	86

KITABI-KNIGI.COM

Бор кунед ва хонед дар дастгоҳи дилхоҳ дар забони модарии Шумо. Китобҳои электронӣ бепул барои ҳама азоёни оила.

Ҳамроҳ шавед ба Ҷош Макдауэлл, ки
аз воқеаи ҷалбкунандаи худ аз роҳи
кудакиаш ба муносибати бераҳм
дучор шуда, нақл мекунад то одами
якрави нобовар ва дар охир ба
шахсе, ки пурра эътиқоднок ҳаст ба
ҳақиқати Исо. Писари шаҳрӣ, ки дар
синни кудакиаш менушид ва ба зӯрӣ
дучор мешуд аз тарафи мардикор,
Ҷош ҳисси партофташуда ва танҳоиро
аз сар мегузаронд. Дар айёми кӯдакӣ ӯ
дари дили худро ба Худо маҳкам кард.
Ҷош нишон медиҳад, чӣ хел мақсади
ӯ Масеҳиятро рад кардан ба ҷустуҷӯи
ҳақиқат мубаддал меёбад.

Бифаҳмед чӣ хел муҳаббати калони
Худо якҷоя бо исботи ҳақиқати
Масеҳият ба таври доимӣ ҳаёти
ин агностики пештараро дигаргун
месозад. Аз рӯи андоза на он қадар
калон, лекин барои хондан хеле
муносиб китоби «Роҳи ман... аз
нобоварӣ ба имон» комилан муносиб
аст барои он ки онро ба шахсони
алоҳида ё ба калисоҳо тақсим кунанд.